Кастусь КІРЭЕНКА

НАДЗЕЯ

Кастусь *КІРЭЕНКА*

надзея

ВЕРШЫ І ПАЭМЫ

Мінск «Мастацкая літаратура» 1985

Бел 2
К43

Рэцэнзент
Кастусь Цвірка

К $\frac{4702120200-150}{М303(05)-85}$ 62—85

Алёна

Паэма

За нейкай мройнай
Сіняй рысай,
У нейкай яркай цемрыні,
Як здань,
          мне светлы твар з'явіўся...
«Цярпі, мой родненькі...
Засні...»

І я заснуў...
Не, не!.. Я помню!..
Я не заснуў...
Я проста знік...
Я бег кудысь, імчаў нястомна,
Як ад зараду падрыўнік,
Што ўбачыў:
          скончыў шнур дымецца...
Вось грымне выбух агнявы...
Адно ніяк не мог даўмецца:
Я мёртвы ўжо
          ці йшчэ жывы?..

*

Пасля я «піць» стагнаў...
          Хоць кроплю
Вады... Вады!.. Яшчэ! Яшчэ!..
Пасля — зноў бег...
          Дзівіўся: попел
Чаму мне ног больш не пячэ?..

Чаму ад вогнішча,
          якога
Абняць і вочы не маглі,

Не засталося больш нічога,
Апроч як бліску на зямлі...

Апроч распаленага пылу,
Што ціснуў грудзі, біў у скронь?..
Пасля —
нашчэнт
за небасхілам
Зноў папяліў мяне агонь...

*

І ўсё ж я, пэўна, ўнікнуў смерці,
Шчаслівы ўдачай на вяку...
Бо неспадзеўкі...
Па-над сэрцам
Адчуў я нейчую руку...

І голас нейкі ў яркім промні,
У нескончонай цішы дня —
Прасіў мяне:
— Успомні, ўспомні...
Успомні — як тваё імя?..

Успомні,— ўпрошваў ён,— адкуль ты?..
Куды хоць вестку перадаць?..
І я —
гарачкава,
пакутна
Ўсё нешта сіліўся згадаць...

*

І я згадаў...
Мне ўстала ўзвышша...
Атакі бераг...
Чорны брод...
Сцяна разрываў...

Гром...
І —
   ціша...
І над грудзямі — дол, як гнёт...

У вочы ўдарыў зноў шалёна
Агонь — пякельнаму раўня...
І ўспомніў я імя.
— Алё-на...—
Мне прашапталася імя...
— Алё-на! —
Свет увесь зялёны,
Здаецца, крыкнуў праз акно.
І я шаптаў:— Алё... Алёна...
Алёна...— Толькі ўсё адно...

*

Адно, адно на свеце слова,
Адно-адзінае імя —
Ўвесь дзень...
Вярнулася мне мова...
Ды гэта — ўсё,
Што ўспомніў я...

Я чуў — пыталі:
                              — Хто Алёна? —
Скажы, скажы нам —
                              хто яна?..—
Ды як за цяжкаю заслонай
Маўчала памяць...
                              Бы сцяна...

І як ні сіліўся, ні прагнуў —
Не мог я зрушыць той сцяны...
— Алё-на...—
То ад спёкі смягнуў...
То камянеў, што ледзяны...

*

І так з тым іменем дзявочым
Я жыў між небам і зямлёй.
З цярплівай стомай —
днём і ўночы
Стаялі людзі нада мной...

Я бачыў іх, калі вяртаўся
З гарачкі, быццам з небыцця...
Была
ў іх позірках
зямля ўся
Праменнай весткаю жыцця...

Я бачыў іх... Плылі, як цені...
Як жураўліныя ключы...
І жаль было,
што іх цярпенню
Не здольны я дапамагчы...

*

Пасля
ў дрымотных санвагонах,
Як нейкі цуд ці скарб які,
З дзявочым іменем — Алёна —
Мяне павезлі цягнікі.

Эвакастанцыі, шпіталі —
Няўзнак міналіся, бы ў сне...
Дзе ўжо нічога не пыталі,—
«Алёна!..» — клікалі мяне.

Гукалі сумна, ці ўлюбёна,
Ці нават з бояззю падчас...
І я шаптаў сваё «Алёна» —
Як звыклы, шчыры ўсім адказ...

*

Ажно край свету —
за Уралам
Ёсць гарадок: тайга і даль.
Куды, нарэшце, прыгайдала
Нас па чыгунках у шпіталь.

Былі ўсялякія — з калецтвам:
Хто без нагі, хто без рукі —
Між нас,—
як сорам чалавецтву —
У страшных ранах юнакі.

Былі такія, што чакалі:
Вось хвіля — і жыццё міне...
Але чамусьці
шкадавалі
Сярод усіх —
найбольш мяне.

*

Нібы прыйшла наперад чутка
Узрушыць той лясны куток,—
Каля мяне
стаяў у смутку
Мо ўвесь шпітальны гарадок.

Не, не бінты мае, не раны
Сабралі люд,— то бачыў я,—
А лёс мой дзіўны, нечуваны —
Маё дзявочае імя.

Стаялі, божкалі, тужылі,
І нехта войкнуў ад жанок:
— А што ж яны з табой зрабілі!
А як жа будзеш ты, сынок?!

*

І плакалі жанкі бясслёзна,
Усхліпы чуліся адны.
Увесь іх сум за час той грозны,
Усе іх болі ад вайны,—

Усё ў бядзе маёй паўстала...
Здаецца, крыкні я тады,
І гора горкае памалу
Ад іх адыдзе назаўжды...

А я ляжаў між іх, замглёны
Тугой душы...
Вачэй не ўзняць...
І што зрабіць я мог?
— Алё-на...—
Мог толькі ціха прашаптаць.

*

Настала скруха дзён шпітальных...
І колькі іх
мінула, дзён?..
Такіх звычайных, аднастайных,
Нібыта ўсе —
па самы скон.

Ужо на спад плыло і лета,
Уральскай спёкі мройны дым.
А я ўсё быў — жывым сакрэтам
З дзявочым іменем маім.

Глядзеў людзям пакутна ў вочы,
Як быццам з нейкаю віной...
Але аднойчы...
Ўноч аднойчы
Збылося вешчае са мной.

*

Аднойчы ўноч
ад навальніцы,
Што цемру крэмсала ажно,
Прачнуўся я...
Ляжаў...
Зарніцы
Кідалі водбліскі ў акно.

Нібы не грозячы нікому,
Ўсё ж папярэджвалі здаля...
Ды раптам —
ад удару грому
Аж скаланулася зямля...

Пярун... як выбух...
і раптоўна
Агнём ударыла праз шкло.
І светлым нечым...
бліскаў поўным...
Знянацку сэрца апякло...

*

І ў светлым тым,
як светлы помнік,
Я ўбачыў постаць між людзей...
І сам сабою крык:
— Успомніў!..—
Пякліва вырваўся з грудзей...

— Я помню ўсё!..—
Крычаў...
Спыніцца
Не мог —
бы цяжар спаў з плячэй,
Нібыта гнала бліскавіца
Сказаць усё, што знаў, хутчэй.

— Я помню ўсё!.. Завуць Алёнай
Яе!.. Яе на мне бінты!..—
Усім у той начы бяссоннай
Крычаў...
І з далечы ўлюбёна
Мне ззяла ты... Уся мне ты!..

*

Твае здалёк я ўбачыў вочы —
Няма ні ў кога
іх цяплей.
Твой воблік сонечны дзявочы —
Няма ні ў когачкі святлей.

Твой голас песенны, як гуслі,
Пачуў — няма
яго званчэй.
Твае, як матчыныя, вусны —
Няма радней іх, гарачэй.

Тваіх я рук адданых ласку
Адчуў, што мой сцішалі боль.
Тваёй душы пяшчоту-казку —
Такой няма на свеце больш...

*

Я ўспамінаў і да знямогі
Крычаў —
за ўспышкамі ў акне.
І ўсе, хто мог устаць на ногі,
З палат спяшалі да мяне.

Спяшалі глянуць, як на дзіва,
Што ўзнікла з водбліскаў начы,—
Дзяжурны ўрач,
такі шчаслівы,
За ім і іншыя ўрачы,

Нібы вось тут для ўсіх адразу
Святое нешта ажыло...
І я расказваў ім, расказваў
Пра ўсё, пра ўсё —
што як было...

*

Як біўся ў стогне груд ракітны.
Грымеў атакай дымны лог...
Як жэр агонь
Мой танк падбіты...
А я
ўстаць з полымя не мог...

І я чакаў свой міг апошні...
Ды нехта ўзнік у тым агні...
І ўзяў на рукі...
І трывожна
Мне праказаў:
— Цярпі... Засні...

І з губ маіх крыві салёнай
Спадала шорсткая кара...
— Цярпі... То я з табой... Алёна...—
Мне чуўся голас.— Я... Сястра...

*

І я тады адплюшчыў вейкі
У свет, аглушаны пальбой.
І ўбачыў
сонечны навекі
Дзявочы воблік прад сабой.

Быў міг адзін,—
як знічкі зорнай
Пяклівы след,—
адзін быў міг! —

Я ўбачыў воблік непаўторны —
Больш у жыцця няма такіх!

Няма такіх, няма, не будзе...
Хоць пройдуць многія вякі...
Нідзе, нідзе, хай верыць людзі,
Не будзе сонечных такіх!..

*

Зямлю карэжыў, бы ўтрапёны,
Гром бою... Біў да нематы...
І ў чорным громе тым
Алёна
Мне клала белыя бінты.

Гарэў, канаў атакі бераг.
Мо стаў ужо й груган кружыць?
Ды я ў той міг
усё ж паверыў,
Што буду жыць,
што буду жыць.

Быў воблік сонечны са мною!..
Мяне далей ад смерці нёс...
Ды стаў раптоўна
над зямлёю
Прад намі выбух да нябёс...

*

І я заснуў... Не, не, ні блізка!..
Я не заснуў...
Я проста знік...
Я ўсё імчаў за нейкай рыскай,
Як ад зараду падрыўнік,

Што ўбачыў: зараз над загонам
Ускіне выбухам сцяну
Агню...

Паверце мне,
Алёну
Не пакідаў я там адну!..

Я проста ўсё шукаў адказу:
А дзе яна, а дзе яна?..—
Так я расказваў ім, расказваў —
Сябрам шпітальным —
да відна...

*

І кожны з іх
убачыў вочы —
Няма ні ў кога
іх цяплей.
Твой воблік сонечны дзявочы —
Няма ні ў когачкі святлей.

Твой голас песенны, як гуслі,
Пачуў —
няма яго званчэй.
Твае, як матчыныя, вусны —
Няма радней іх, гарачэй.

Дзявочых рук адданых ласку
Адчуў, што мой сцішалі боль.
Тваёй душы пяшчоту-казку —
Такой няма на свеце больш.

*

І кожны з іх
з тугой зайздроснай
Глядзеў у мройны далягляд.
І, воблік бачачы дзівосны,
Казаў:
— Шчаслівы ты, салдат!

І кожны —
як благаславёны
Тваёй душой
на радасць жыць,
Казаў:— Ідзі ж, знайдзі Алёну
І шчасцем, браце, даражы!

І кожны мне жадаў удачы,
Не шкадаваў мне дабраты...
І я пад бліск маланак бачыў,
Як рада ты, як рада ты...

*

Вось так тады — ў начы грамовай —
Я стаў ізноў сабой самім.
Нібы народжаны нанова —
Спаткаўся з іменем сваім.

Ізноў, ізноў я стаў салдатам,
Бывалым вежавым стралком...
Бывай жа, белая палата,
Мой дарагі часовы дом,

Хаця і ў ласцы і выгодзе,
Бывай, бывай, лясны куток!..
Праз дзень
на фронт мяне праводзіў
Мо ўвесь шпітальны гарадок.

*

Праводзіў з радасцю —
як сына...
Дарыў усмешак на гады...
— Глядзі ж там, родненькі!..—
Жанчыны
Асцерагалі ад бяды...

І я адказваў ім паклонам...
І не бянтэжыла мяне,
Калі з пяшчотаю:
— Алёна...—
Хто-небудзь зноў мяне гукне.

Я знаў:
Алёна — перамога
Для іх, і дзён іх, і начэй...
А мне,
а мне няма нічога,
Нічога ў свеце даражэй...

*

І вось і фронт... І тое ўзвышша...
Дзе бой грымеў па-над ракой...
Туга траншэй... Няпэўнасць цішы..
Трывожны пораху спакой...

Вось і сябры... Для абароны
Мацуюць дол, што грабары...
А дзе сястра?.. А дзе Алёна?..
Чаму маўчыце вы, сябры?..

...Алёна — блізка і не блізка...
...Адна навек і не адна...
Глядзі, браток...
Пад абеліскам —
Васьмёра мужных... І *яна*...

*

І вось пад зоркаю чырвонай
Стаю задумна над грудком...
Што ж ты маўчыш, мая Алёна?
Не сцішыш
майго болю ком?..

Што ж ты, скажы, не прычакала,
Ці ж здагадацца не магла?..
Мяне, як многіх, ратавала,
Сябе саму не зберагла...

Ляжыш пад коўдрай травяною,
Тужліва слухаеш лісты...
Хіба не знаеш —
што са мною
Зрабіла, сонечная, ты?!

*

Няхай бы я ажно да скону,
Якая б сцежка ні была,
Насіў тваё імя, Алёна,
А ты жыла, а ты жыла...

Няхай бы мне і са слязою
I сум, і немач без надзей,
А ты б жыла —
сваёй красою
Павек прыгожыла людзей...

Няхай бы мне —
і ўсе напасці
З найгоршай доляю цяжкой,
А ты б жыла —
як вобраз шчасця —
Для ўсёй, для ўсёй сям'і людской...

*

Што ж мне цяпер рабіць, скажы ты?..
Аддаць імя тваё гадам?..
Не, не,
ў мінуласць, у нязбытнасць
Твайго імя я не аддам!

Тваё імя неразлучона
З маім, як будучынь мая...
Дзе ні пакліча хто — Алёна,—
Ўсім адгукнуся — гэта я...

Ці ў бітвах з ворагам сягоння,
Ці заўтра ў радасці зямной,
Заўжды імя тваё, Алёна,
Усюды будзе жыць са мной!..

*

З табою — хвіляю любою,
Каб людзі добрыцца маглі,
З табой, аддаваю табою,
Ісці я буду па зямлі.

Вачмі тваімі, як сваімі,
Глядзець я буду ў родны свет.
Рукамі чыстымі Радзіме
Прымаць вясновы першацвет.

Душой тваёю, як сваёю,
Заўсёды ясніцца і днець...
Над роднай, любай стараною
Заранкай цёплай палымнець...

*

Стаю пад зоркаю чырвонай,
Па-над грудком зямлі нямой...
Як я хачу, мая Алёна,
Каб ты пачула голас мой!

Як я хачу, каб ты хоць зараз,
Пасля крыві, пасля трывог,
Пачула ўсё, пра што так марыў,
Пра што раней сказаць не мог,

2 Зак. 1553

Чаго раней сказаць не здолеў,
Чаго прамовіць не паспеў:
Што так бярог
з сардэчным болем
Адной, адной табе — мой спеў...

*

Хачу, каб знала, што не марна,
Ў душу мне сонечна ўвайшла
І ўсю сваю самаахвярнасць
І вернасць ёй перадала.

Што ты жыла, жывеш і будзеш
Жыць, і праменіцца, і ззяць,
Пакуль жыве нам шчасце ў цудзе —
Аддана верыць і кахаць.

Пакуль нясе душа штодзённа
Агонь прызнання — праз гады...
Ты чуеш, любая Алёна? —
Адна —
цяпер і назаўжды...

1983

* * *

Ну што, муза,
Пачнем і мы
Да ўсяго чалавецтва
Свае крыўды скіроўваць і скаргі? —
Маўляў, там нас не ўспомнілі,
Там абдзялілі,
Там не па-нашаму
Зрабілі нешта,
Там у нас
не спыталі чагось,
Там не зразумелі,
А там, маўляў,—
забылі адзначыць
Нашы былыя заслугі?!.

Ці яшчэ пашлем да людзей
Сведчанне сэрца,
Што мы не рассталіся
назусім з маладосцю,
Умеем дружыць з радасцю
І шчыра ўзвышацца
Нават маленькай,
Найпростай
Удачай,
Умеем не заўважаць,
Дзе ў нас што забалела,
І сонечна марыць
Хай і пра мройнае шчасце?..

О муза, муза!
Дзякуй табе
За тваю таварыскую згоду!
Буду тваім

Паслухмяным слугой
І тваім дапаможцам
Адданым і верным,
Буду
Трываць і цярпець,
Пад цяжарам любым
Не ўпаду, не зламаюся...
Толькі не дай мне
Да той глухаты апусціцца,
Дзе ўжо няма
Ні людзей, ні іх мараў, ні смутку;
Толькі пакінь мне
Да самага скону,
Да хвілі апошняй
Веру і смагу
І прагу — жыццём захапляцца!..
О добрая муза!..

1985

Франтавыя рэкі

Успомню грымотныя рэкі —
        Маскоўскія Нару ці Шаню —
І мужная смеласць герояў
        Наноў прад вачыма паўстане,
І голас таварыша чую:
        — Агонь на сябе выклікаю!..—
І голаса даўняга
        рэха
Ні ў дзень і ні ў ноч не змаўкае

Успомню Угру ці Тарусу,
        Калужскія Жыздру і Лужу,—
І бачу: над кручай высокай
        Крыжастыя «юнкерсы» кружаць,

І бачу, як падае сонца
За дымам у травах мядовых,
І як медсястра,
зноў пачую,
Мне шэпча гаючыя словы...

Прыйду на мяжу Беларусі —
Віхру́ прыгадаю і Проню,
І час — агнявымі званамі
У кожнай крывінцы зазвоніць,
І ўявіцца зноў, як жывое,
Далёкае ўсё франтавое,—
І боль, і надзея, і вера,
І страты са скрухай сваёю...

О любыя, светлыя рэкі,
Крыштальныя, чыстыя воды,
Даруйце, што звалі калісьці
Мы воднаю вас перашкодай;
Былі вы для нас рубяжамі,
І мелі мы горкае права
З усім,
чым знішчаць толькі ўмелі,
Ісці на свае пераправы.

І мы вас бамбёжкамі білі,
Снарадамі шчодра кармілі,
І целамі паўшых, бывала,
Вас густа, як гаці, гацілі,
Не заўважалі ў атаках
Мы вашай нідзе прыгажосці,
Ішлі на крывавыя штурмы
З адвагай душы маладосці.

Дазвольце ж мне, рэкі, сягоння
Сказаць вам удзячнае слова
За вашу цярплівасць і мужнасць,
За вашу святую суровасць,—

Мы вашу прывабнасць губілі,
А вы нас вадзіцай паілі,
Мы вас агнямётамі крылі,
А вы нам сінь ранкаў дарылі;

А вы пасля боек гарачых
Няслі цішыню нам заўсёды,
Туман лугавы вечаровы
І ранкаў сівых прахалоду,
А вы ў нашы сны маладыя,
Лятункі вясны пасылалі,
Абы толькі ўсталі хутчэй мы
Ды ворага лютага гналі!..

Стаю над люстранай вадою,
Гляджу на красу дарагую,
І з любасцю сэрца гарачай,
Якую ўвесь век берагу я,
Жадаю вам, любыя рэкі,
Адно толькі міру, спакою,
Адной толькі бітвы —
дзе травы
Сцяною стаяць прад касою.

Адзін толькі гром па-над вамі
Хай чуецца — гром навальніцы,
Адны толькі ўспышкі трывожаць —
З-пад хмараў вандроўных
зарніцы.
Плывіце, крыштальныя рэкі,
Змагаркі зямлі і няскоры,
У самыя чыстыя далі,
У самыя светлыя моры!..

1985

Шура Папова

Чаго ты ўсё снішся мне, Шура Папова,
Чаго ты мне снішся?
Пра што ты ўсё просіш балючасцю вуснаў,
А слоў я не чую?
Пра што так крычаць твае сінія вочы,
Чаго ўсё чакаюць?
Чаго ты махаеш мне белай рукою,
Куды ўсё праводзіш?

Шура Папова стаяла на скрыжаванні
франтавых дарог, калі ў небе непадалёку
з'явіліся драпежныя чорныя «юнкерсы».
Дарогі былі пустынныя, адна яна, рэ-
гуліроўшчыца, з сінімі вачыма летуцен-
ніцы, светлымі кудзеркамі гарэзніцы
з-пад пілоткі, стаяла на растанях.
Гэтай самай хвілінаю мы пад'ехалі да
скрыжавання на машыне. Шура
Папова весела ўзмахнула маленькімі
чырвонымі флажкамі і нам, і насустрач
самалётам, думаючы, што яны нашы... І
раптам зямля ўздыбілася перад ёю ад
выбухаў бомбаў... Адзін з чорных
«юнкерсаў» аддзяліўся ад зграі драпеж-
нікаў і з неадступнай жорсткасцю пачаў
заходзіць у піке, вывальваючы смертанос-
ны груз на сінія вочы, на светлыя ку-
дзеркі, на лятункі юнацкія, на мроі
няспраўджаных сноў...
І ўпала вясёлая Шура Папова
На жвір прыдарожны,
Прыняўшы цяжар, непасільную муку
На юнае сэрца,
Глядзелі ў здзіўленні сінюткія вочы
У сіняе неба
І не разумелі — навошта, завошта
Такая ёй кара?..

Я прабіўся праз выбухі бомбаў да
Шуры Паповай, вызваліў з-пад жвіро-
вага варонкавага завалу і ўзяў яе
на рукі. Яна была лёгкая, як
бы пярынка з крыла гуся-
лебедзя. Нібыта ў гарачцы, я бег з
гэтай светлай пярынкай на руках да
самай машыны, вочы яе яшчэ былі
як быццам жывыя і нібыта праменілі
сінь цёплую, і здавалася, што вусны
яе сонечна ўсміхнуліся мне, перамага-
ючы балючую пакуту, якая выступіла
на смяртэльнай бледнасці шчок...
З грудзей дзяўчыны біў, пульсуючы,
струмень яшчэ цёплай крыві, і я
мацней прыціскаў яе да сябе, да
свайго сэрца, каб спыніць гэты
струмень, і з радасцю адчуваў, што
ён памалу сціхае, і спадзяваўся, што
данясу Шуру Папову да машыны, а тады
мы даедзем да медсанбата, і там вы-
ратуюць яе жыццё, і сінія вочы зноў
засвецяцца ўсяму свету, каб
кожны з людзей, хто спаткаецца з ёю,
верыў у сваю вялікую надзею...

Але я не ведаў,
што нёс я ля сэрца
Ужо нежывую,
Не тую, гарэзную, Шуру Папову,
Што ззяла праменнем,
А толькі ўспамінак — прыгожы і чысты,
Як звонкае рэха;
Лятунак — якога і смерці адзнака
Змагчы не здалела...
Не ведаў, што там яшчэ, дзе яна ўпала
На жвір прыдарожны,—
Што там яшчэ
сціхла крынічліва біцца

Дзявочае сэрца,
А вочы, што ўсмешку заўсёды дарылі,
Так і засталіся,
Яна не жыла на зямлі без усмешкі
І з ёй і памерла...

Над рэчкай, непадалёк ад таго скрыжавання,— мы выкапалі для Шуры Паповай на светлым узвышшы магілку. Каб магла яна бачыць усё наваколле, каб магла і бачыць і чуць поступ нашых дывізій і армій,— як пайшлі мы ў вялікі паход наступлення — тут, на гэтых дарогах, дзе ўпала яна пад навалаю жорсткай... І лёгкай зямелькай яе мы магілку прыкрылі, каб сінім гарэзным вачам і вуснам з усмешкай не было аніколі ні горна, ні цяжка, і мужным салдацкім маўчаннем развітваўся кожны з яе гераічнай красою...

Чаго ж ты ўсё снішся мне, Шура Папова?
Чаго ты мне снішся?
Пра што так крычаць твае сінія вочы?
Чаго ўсё чакаюць?
Пытаю... Аж сорак гадоў так пытаю...
Хоць знаю напэўна,
Чаго ты махаеш мне белай рукою,
Куды ўсё праводзіш...

Праводзіш мяне ты на сцежкі людскія,
У свет чалавечы,
Крычыш, каб я помніў пра сіняе неба,
Ахоўваў ад катаў,
Гукаеш заўсёды ў красу веснавую,
У сонца, ў праменні,
Чакаеш, каб здзейснілі мы летуценні
Гадоў маладосці.

І з верай, што ўсё ты і чуеш і бачыш,—
Усюды, заўсёды —
Іду я вяшчальнікам дум тваіх светлых,
Сяўцом тваіх мараў,
Вясёлы, гарэзны твой позірк са мною
На кожнай дарозе,
Дзе песні, дзе крочыць у бурным паходзе
Юнацкае шчасце.

Я веру — сваімі флажкамі ты, Шура Папова,
Усіх бы вітала,
Я веру — наш край табе, Шура Папова,
У радасці сніцца,
Я веру — была б ты найлепшай між намі
Усюды, заўсёды,
Паклон жа і памяць табе аж навекі,
Салдат Перамогі
Шура Папова!..

1985

Каму-небудзь...

Каму-небудзь
Трэба было і жыць астацца.
Каго-небудзь
Трэба было з вайны дачакацца.

Каму-небудзь
Трэба было без прывалу
Прыйсці адразу
Да вострых плугоў і сявалак.

І хаты ставіць,
І гарады будаваць нанова.
І сшыткі правіць,
І песціць гарачае слова.

Каго-небудзь
Трэба было каханнем
Зрабіць шчаслівым,
Хоць і згарэлі
ў вайне спатканні.

Каму-небудзь
Трэба было ў клапотах
Рассейваць радасць,
Надзеіць сэрцаў палёты.

І верыць мужна,
І марыць пра заўтра
натхненна,
І ў далі засмужанай
Бачыць жыццё праменным...

Не дакарай жа
Сябе ты,
верны мой дружа,
Што не застаўся
З сябрамі ў карэльскіх сцюжах,

У Падмаскоўі,
На сталінградскіх кручах,
На беразе Шпрэе,
У Балтыкі хвалях зыбучых...

Ёсць дзеці і ўнукі,
Хто іх пад крыло сваё прыме? —
Вядзі іх нястомна
На сцежкі служэння Радзіме,

Любою парою
Вучы іх з ахвярнасцю знацца,
І перад бядою
Ніколі нідзе не спыняцца...

1984

Да песняра...

Пакідае сявец
Для пасеваў насенне адборнае.
Высявае сявец
Зерні ў глебу найсамую чорную.

Вырывае з зямлі
Дачыста пустазелле шкадлівае.
Каб пасевы ўзышлі,
Сталі самай багатаю ніваю.

Адбірае каваль
Для падковы сталь звонкую, пругкую.
Доўга-доўга каваль
Ад душы
па ёй молатам грукае.

Падбівае каня,
Летуценіць: каб быў ён не скораны.
І вятрам быў раўня,
І ўзвіваўся з маланкамі ўпоравень.

Ну а ты, мой пясняр,
Ты, што марыш пра ўсё адмысловае,—
Што зрабіў ты, пясняр,
Каб была твая песня агнёваю?

Каб лучылася ў ёй
Сэрцаў многіх надзейная сіла ўся?
Ды над цэлай зямлёй
Прамяніста, як сонца, свяцілася?!.

1985

У цёплым гаі

У цёплым гаі
Дразды аб сонцы,
        аб лістоце ў сонцы пелі.
І спевы звонам
        звонкай раніцы звінелі
У цёплым гаі.

Было так лёгка
І так прывольна
        пад іх шчодрае спяванне
Ісці ў дарогу,
        у жывое даляглядаў ззянне,—
Было так лёгка!

І я паверыў,
Што
Не ўсё яшчэ,
        не ўсё яшчэ ў жыцці аджыта.
Што ёсць яшчэ
        і моц душы,
                і ранам сэрца — акавіта [1],—
Я так паверыў!..

О гай праменны,
Табе паклон
        за хараство пачуццяў вешніх,
За ўсе, за ўсе,
        што ўзыдуць у дрыготкім сэрцы
                                песні,—
О гай праменны!

Дзе ні іду я,
Што ні страчаю —
        ці трывогу, ці навалу злую,—

---

[1] Жывая вада.

Заўсёды, ўсюды
        сябе весняй радасцю ратую,—
Дзе ні іду я.

Заўсёды бачу
Свой шлях
        у сонечнай святой купелі,
Дзе песні ў гаі
        мне на шчасце
        на жыццё ўсё празвінелі,—
Заўсёды бачу!..

1984

Крынічка

Я спаткаўся
                з крынічкай бруістай,
Я напіўся гаючай вады.
І з тых дзён
                яе звонам вячыстым
Звоніць сэрца маё праз гады.

Я пачуў над крынічкаю гоман
Векавых прамяністых вяршынь.
І з тых дзён
                па дарогах без стомы
Я іду —
        як іх радасці сын.

Б'е гарачымі кроплямі ў жылах,
Не сціхаючы,
                звон вечавы.
Жыццядайнай,
                нястомнаю сілай
Поіць сэрца струменьчык жывы.

Калі цяжка —
абудзіць, спатоліць,
Калі сумна —
званчэй зазвініць.
Я крынічку спаткаў —
і ніколі
Не пакіну ваду з яе піць.

1984

Крыжныя плылі паўз беражочку

Крыжныя плылі паўз беражочку,
Промнямі цвілі
насустрач дню.
Чалавек падняў над імі стрэльбу,
Ды не стрэліў сёння ўпершыню.

Крыжныя плылі шчасліва міма,
Плыніў з воч іх
шчырасці давер.
Чалавек дастаў патрон са стрэльбы,
Рады, што нарэшце ён не звер.

Крыжныя куляліся ў чаротах,
Голасна камандаваў качар.
Чалавек правёў рукой па вейках —
Нешта стаў вільготным яго твар.

Крыжныя ўзнімаліся на крылы,
Весела выгуквалі: лячу!
Чалавек упершыню —
у сэрцы
Песню сваёй раніцы пачуў...

1985

Ноч

Што гэта за песня там уночы? —
Нешта пра затоенасць начэй...
Пра святую праведнасць дзявочых
Сцішаных, задумлівых вачэй...

Што гэта за промень там свіціцца? —
Тоненька кладзецца на траве...
Лашчыцца ў чаротах, мітусіцца...
Човен... Быццам сам сабой плыве...

Што гэта над хваляй
б'ецца струнка? —
Быццам крылле звонкае звініць...
Нехта звіў сярэбраную ніць
Стоеным, салодкім пацалункам...

Ноч усё схавала і стаіла,—
Таямніцай чыстай ад бяды...
А кагосьці каханнем акрыліла,
Падарыла шчасце на гады...

1984

У танцы

Толькі б граў бы гармонік
ды бубен не ціх.
Толькі б слухаць загады
рук цёплых тваіх.
Толькі ў вочы б глядзець,
не ўпусціць іх святла.
Толькі ўсмешку ўтрымаць,
што душу апякла.

Толькі б ногі траплялі
усё ў такт, усё ў такт.
Толькі б бачыць ухвалу:
«так, мой міленькі, так!»
Толькі б сэрца да сэрца
імкнулі настрэч.
Толькі б хустка шаўковая
пырхнула з плеч.
Толькі б позіркам ты —
паказала падняць...
Толькі б вусны сышліся —
не разняць, не разняць...

1984

Чаканне

Яшчэ нядаўна
гусі — клін за клінам —
Крычалі штось з-пад воблакаў зямлі,
А сёння сэрцы поўняцца ўспамінам:
Яны былі!..
Яны плылі, плылі!..

Яны былі — і ў гэтым наша шчасце!
Ажно на вейкі слёзы набягуць.
Ды слёзы шчасця
і вачэй не засцяць
І сэрцу аніколі не салгуць.

Цяпер далёка, мусіць, птахаў бераг,
Ля цёплых рэк крыжуюцца сляды.
А нам да дзён вясны —
свяціцца верай:
Што ёсць яны
І вернуцца сюды.

3 Зак. 1553

Настане дзень —
ударадь промні ў вокны,
Паўночным злым вятрам наперакор.
І зазвініць наш свет —
лагодны, цёплы —
Вясёлым клічам птахаў ад азёр.

Вяртання кліч! — Яго душа пазнае.—
Як труб гучанне — ў гулкіх галасах...
Жыве, жыве
крынічная, лясная
Зямлі нашай
адвечная краса!..

І мо пра гэты міг —
нядаўна, ўчора —
Крычалі гусі голасна з-пад хмар,
Журботна пакідаючы прасторы —
Азёрны край, захмураны абшар?

І, можа, вось таму падчас на вейках
Вясёлкай яркай слёзы зіхацяць?..
Прыслухаешся —
ў небе голас нейкі...
Няўжо яны?..
Няўжо назад ляцяць?!

Няўжо, няўжо мінулася расстанне?..
Напружліва ўзіраешся ў блакіт...
З дрыготкім сэрцам,
з радасцю чакання
Стаіш пад капяжамі ля ракіт...

1984

Травінка і краска

Травінка і краска,
Спеў-гоман лясны.
Праменная казка
Дзіцячай вясны.

Няўжо гэта вы мне
Ад роднай зямлі
Любоў да Радзімы
Навечна далі?

Няўжо гэта вам я
З дзіцячых тых дзён
Душою адданы
Ў салодкі палон?

Травінка і краска
Цвітуць і маўчаць.
А ўцеха іх, ласка
Трымцяць на вачах.

Слязінкамі свецяць,
Нібы прамяні,
Пра самыя
                ў свеце
Чароўныя дні.

І гэта — што ў гімне —
На ўвесь, мусіць, час
Для ўсіх неадымны
Ад сэрца
                адказ...

1985

У гасцях у маці

І вось я зноў у тыя сцены
Прыйшоў,
дзе родны ёсць парог...
Дзе голас добры, летуценны
Маленства ціхае сцярог...

Ручнік, іконка, шчэпцік мяты,—
Усё, як калісь, на куце.
А вунь і працаўнік зацяты,—
Мярэжку павучок пляце.

Усё ён лесвічку майструе
Да столі, да сваіх нябёс,—
Парвуць старую —
пагаруе
Ды склеіць новую са слёз...

Аб ногі трэцца котка мілы,
Мурлыка, даўні мой сябрук.
А вунь і пеўнік шызакрылы
У хату скочыў,
просіць з рук

Якога-небудзь пачастунку,
Крупінак нейкіх ці зярнят...
Прыліп да шыб сталетнік стрункі,—
Вазоны — нібы ў іх парад...

Няйначай кветнік цэлы ў хаце —
Нат ружам тут — ані бяды...
А дзе ж сама ты зараз, маці,
Чаму не стрэла як заўжды?

Ды вось яна,— дарма трывога! —
Бяжыць, спяшаецца яна.
«А сыначку!» — крычыць з парога.
І бачу: маці не адна...

Як і раней,— свае, не хтосьці,
Чужых ніколі тут няма,
Прыйшлі за ёй, вітаюць госця
Суседкі — цэлая гурма...

І вось ужо шуміць застолле,
Як спаконвек, ва ўсе часы,
Бяседа чуйная прывольна
Прабуе дружна галасы.

Да дна асушаны кілішкі,
І звоніць песняў звонкі лад,—
Бо ў песнях —
хто калі быў лішні?
Хто дасць,
каб спеў пайшоў на спад?

Зялёная вішня
З-пад кораня выйшла.
Не аддай мяне, мама,
Дзе я не прывышна.

Я выйду да долу
Ды й крыкну дадому:
Вары, мама, вячэру
Ды й на маю долю.

Варыла, варыла
Ці многа, ці трошкі.
Няма табе, доню,
Ні міскі, ні ложкі.

Я міску разбіла,
Я ложку зламіла,
Ідзі туды, доню,
Дзе лета рабіла...

Ты думаеш, мама,
Што я тут паную,

Прыйдзі падзівіся,
Як я тут гарую.

Ты думаеш, мама,
Што я тута скачу,
З-за дробных з-за слёзак
Я свету не бачу.

Успомні мяне, мама,
Хоць раз у аўторак,
А я цябе, мама,
На дзень разоў сорак.

Ты ўспомні мяне, мама,
Хоць раз у суботу,
А я цябе, мама,
Йдучы на работу.

Ты ўспомні мяне, мама,
Хоць раз у нядзелю.
А я цябе, мама,
Сцелючы пасцелю...

Зялёная вішня
З-пад кораня выйшла,
Не аддай мяне, мама,
Дзе я не прывышна...

— А вой, як сумна загулі мы,
Хіба не можам весялей?
Ты маладзейшая, Куліна,
Вядзі далей спявацкі рэй!..

Куліна доўга не трывала,
Ахвотна, шчыра пачала.
І ўміг — як бы таго чакала —
Паўстала песня з-за стала:

Ой біла ж мяне маці
Бярозавым прутам.
Каб я не гуляла
З маладым рэкрутам.

А я ўсё гуляла,
Пакуль пеўні пелі.
На дзверы воду ліла,
Каб жа не рыпелі.

На дзверы воду ліла,
На пальцах хадзіла,
Каб маці не чула
Ды мяне не біла...

— Ну во, азвалася вясёлай! —
Сама Куліна сее смех.—
Як завялі якое кола...
Ох, грэх мне, любкі, ці не грэх,
А ногі скокаў так і просяць,
Нібы іх чэрці зараз носяць!

Ох, ох, п'ю за трох,
Не хачу я за парог!
Іграй, скамарох,
На сачыўку, на гарох!
Я сачыўку змалачу,
Скамароху заплачу,
Заплачу, заплачу,
Заскачу, што захачу!

І так нагамі маладымі
Сыпнула проста за сталом,
Што падалося: ўсіх падыме,
Ўсё зараз пойдзе хадыром.

Але ўтрымаліся жанчыны,
Спакусу смехам адбылі.

І згодна, зладжана
з Кулінай
Далей сяяванку павялі.

Ой, краса завяне,
Шчасце не падмане.
Не радзіся красны,
А радзіся шчасны.
Не радзіся красны,
А ні ў дні, ні ў ночцы.
А радзіся ў шчаснай
Матчынай сарочцы.

Шуміць застолле ўцехай поўнай,
Ніхто ад згоды не ў баку...
А я з адданасцю сыноўняй
Цалую любую руку.

О маці добрая мая ты,
Мой непаўторны, добры лёс!
Чым жыў бы я без гэтай хаты,
Без серабра вось гэтых кос!

Без воч тваіх, задумных, чыстых,
Без іх чароўнай цеплыні!
Без спевак гэтых
галасістых,
Што слухаў і ў маленства дні,
Без успамінаў незабыўных,
Якія так хвалююць тут
І сэрца поўняць дзівам дзіўным —
Святлом, што тоіць родны кут!..

Гляджу на шчырасць твараў ясных
І думаю — амаль услых
Аб харастве дарог сваіх,
Што са сцяжын усіх, сцяжынак
Сюды прыводзяць на спачынак,
Дзе сонца роднае і зоры,

А лёс заўсёды радасць дорыць:
— Не радзіся красны!..
А радзіся шчасны!..
Ой, краса завяне,
Шчасце ж не падмане!
1984

Сябрам і ворагам

...І будзе ёкат, і зубоўны скрыгат,—
Ну што ж, няхай...
Не для адзнак, не для шыкоўных выгад
Я жыў, любіў свой край.

Адзін народ, яго душа святая —
Мне суд-суддзя...
Так кожнаму скажу,—
                    няхай пытае,—
Крывёю сэрца я.

І ні паклёпам чорным, ні спалохам
Не кіне цень
Ніхто, ніхто
                на шлях мой, дзе эпоха
Вядзе ў свой светлы дзень.

Яе вясною сэрца апавіта,
Каб з сонцам днець
І ў шчодрым свеце
                    красавацъ, як жыта,
І ў буйных зернях спець...
1984

Бераг

Вяселіць дзень
нябёсаў просінь,
Гамоніць кут лясны, глухі.
Ты помніш? —
Так і мы пад восень
Калісь тут бралі арахі.

І мы смяяліся, дурэлі,
Гукалі рэха між ляшчын.
Тады і мы маўчаць не ўмелі
І знаць не знялі пра спачын.

І столькі ты дарыла спеваў
Узлескам, сонечнаму дню,
Нібы жадала
ў кожным дрэве
Напоўніць звонам цішыню.

Як я хацеў бы, каб і сёння
Твой голас быў тут не чужы,
Узрушваў
клёнавы, сасонны
Зялёны бераг на Сажы.

Зліваўся з водгуллем юнацтва,
Будзіў лятункам кут глухі.
І клікаў, клікаў —
не спыняцца,
Ісці ў далёкія шляхі.

1984

Жанчыны

Сівая, старэнькая,
Апіраючыся на кіёчак,
Ну, ледзь, здаецца, тупае,—
Вось-вось трапіць пад колы...
Убачыла маладзенькая,
Кінулася насустрач:
«Дазвольце, бабуля,
Я вам памагу!»
Беражліва ўзяла пад руку,
Перавяла цераз вуліцу...
Сталі...
— Ты чаго кідаешся
Насустрач? —
Раптам пытае бабуля.
І злосна:
— Хіба я без цябе не абышлася б
Ці што?
Іш, якая прэнткая!
Што я табе —
гэткая ўжо старая?!
Дзяўчына сумелася,
Дзяўчына — нібы ў агні:
— Даруйце, цётачка,
Я цяпер буду ведаць...

1984

У палаце

Ціха ўвойдзе сястрычка,
Нібы вінаватая...
Перапросіць:
— Даруйце,
Да вас я няпрошана зноў...

І апусціцца шпрыц.
І праз момант —
Хіснецца палата,
Гайдане галаву
Нейкі гул —
можа, ў сотню званоў.

Эх, сястрычка, сястрычка...
А ты ж абяцала...
Абяцала мне
зелля такога
Не прыносіць
ні кропелькі больш...

А палата плыве.
І кудысь адступаюць памалу,
Але як жа памалу! —
Глухая самота і боль.

Зноў, як кожнага дня,
Ужываешся ў будзень бальнічны,
Зноў ідуць думкі-думы
Па тых жа, штодзённых, кругах.
Ловіш мройны, далёкі
Аціхаючы гром навальнічны,
І няма сутрымання —
Аж абпальвае скруха-туга.

Але хай хоць і скруха,
Найсамая горкая ў свеце,—
Толькі б зноў бы —
хутчэй бы, хутчэй бы
Адпусціла вось гэта турма.
Толькі б вырвацца к сонцу —
У сцежкі, у ліўні, у квецень!..
Ды куды ірванешся?..
Ці ўзнімешся з ложка?..
—Эх-ма!..

Цяжка дыхае побач
Ветэран —
                    грудзі ў ордэнах Славы,—
Стогне колькі ўжо дзён
Ад іржавых асколкаў вайны;
Трызніць гулам атак
Пад Масквой, пад Арлом і Варшавай...
Ды і ўвесь тут шпіталь —
Пра баі успаміны адны...

Ды і ўвесь тут шпіталь —
Быццам водгулле
                    бітваў далёкіх;
Ад уздыхаў гарачых
Аж кругам ідзе галава...
Хоць бы хто здагадаўся —
Зусім
Нашы выставіў вокны! —
Хай бы нас пагаілі
Спеў ліўняў,
                    трава,
                              сінява...

1984

* * *

Лятунак мой і ява, родны свет...
Мой спеў, мая дарога, край Айчыны...
На ўсё жыццё
                    праменісты, адзіны
Наказ бацькоў — як долі запавет.

Усё, што ў сэрцы маю,— падару
Яму, абранцу велічнага веку,
Вялікай, шчырай праўды чалавеку,
Натхнёнасці маёй гаспадару.

Вось ён ідзе — з паходняю ў руках...
А вунь у стратасферы
трасы мерае...
А там — перад людзьмі, са звонкай лераю...
А там — дажынкі ладзіць на палях...

Ён сейбіт, ён шукальнік, ён пясняр,
Ён летуценнік, волат і няскора...
І нават там,
дзе яшчэ ўстане плён не скора,
Ён сам сабою —
як жыцця чароўны дар...

Святлом яго ўзвышаюся, люблю
Жыццё яго —
як дзён сваіх аснову.
Які б ні выпаў на астатак лёс суровы,
Ад любасці сваёй не адступлю.

Лятунак мой і ява, родны свет...
Мой спеў і мая песня —
людзі, людзі...
Пакуль дыханню радуюцца грудзі —
Жыць будзе
мой бацькоўскі запавет.

І будзе сэрца
з радасцю служыць
Высокай, мужнай велічы народа.
І светлай явай — шчасце і свабода! —
Як анічым на свеце
даражыць!..

1984

* * *

Я і сёння б падняўся ў атаку
        На той на грымотнай вярсце,
Дзе цяпер пад журбой абеліска
        Каліна расце.
Я і сёння ў агонь і пад кулі
        Зноў пайшоў бы — ці дзень, ці зара —
Толькі б крыкнуў таварыш камроты:
        «За Радзіму, наперад, ура!»

Я ізноў напаіў бы зямельку
        Сваёй чыстай салдацкай крывёй,
Толькі б знаць, што для ўсіх ён — апошні,
        Мой цяжкі, мой рашаючы бой.
Без спалоху, без крыўды, без жалю
        Я пайшоў бы ў сырую зямлю,
Толькі б знаць, што жыццю застанецца
        Ўсё, што сэрцам так моцна люблю.

Хай мяне узяло б без астатку
        Ненажэрнае пекла вайны.
Толькі б болей ніколі, ніколі
        Не хадзілі на бітвы сыны.
Толькі б сонца, прамністае сонца,
        Ззяла ясна ў сваёй вышыні.
Толькі б краю
        навечна, навечна
        Мір і радасць, шчаслівыя дні.

1985

Пісьмо ад сябра

...Сумую па белых бярозах,
Па вязу за сценкай глухой,—
Па тых, па далёкіх, з маленства,
Над ціхай бацькоўскай страхой.

Бярозы шапталі, як сёстры,
З пяшчотай —
ці радасць, ці сум.
А вяз у высокай вяршыні
Пеў песні пра сёстраў-красунь.

Няма ні бярозаў, ні вязу,
Ні брата няма, ні сясцёр.
Пажар ненажэрнай навалы
Хаціну бацькоўскую сцёр.

Прыйдзеш на дзірванны падворак,
Як нейкі змярцвелы стаіш,
Глядзіш на сляды запусцення
І з горкаю жальбай маўчыш.

І ўвесь задрыжыш, калі раптам
Хтось ціха кранецца рукі.
А гэта атожылкі вяза
Пускаюць галіны ўшыркі.

Як быццам у гэтае ранне
Мой сум па далёкай вясне
Падслухалі
і спачуваннем
Сваім суцяшаюць мяне.

Расціце ж, расткі маладыя,
Хай ваша мацнее сям'я.
Вас многія тут прывітаюць...
Ды толькі ўжо, мусіць, не я...

1985

Роднай зямлі

Чаго не бачыла ты, наша
Зямля-зямелька.
Якоі навалы над табою
Ні прашугала.

Якімі страшнымі цапамі
Цябе ні білі.
Якой трухой твае загоны
Ні пасявалі...

А ты ідзеш жывой і чыстай
У век, у векі.
А ты красой нязгаснай ззяеш,
Пляцеш вяночкі.

А над табой, вясновай, сонца
Ўсё вышай, вышай.
І шчасцем свеціцца
у праменнях
Твой лік чароўны.

І верыш ты,
што ў цэлым свеце
Няма, не будзе
Нідзе, нідзе
святлейшых сэрцам,
Чым твае дзеці.

І гэту веру чуем змалку,
З калыскі чуем,
Таму й мацнее
дух наш вольны,
Дужэюць крылы...

1984

* * *

О колькі я за век свой непаўторны
Набудаваў палацаў і святліц!
А хата матчына са смольных бёрнаў
Вышэй за іх, святлей за іх стаіць.

Заўсёды-ўсюды бачная здалёку,
З усіх на свеце сцежак і дарог,
Няспынна вабіць позіркамі вокан,
Цяплом і ласкай кліча на парог.

Праменіцца, не меркне аніколі,—
І ў буру свеціць, і парой любой...
І ўсе палацы ўзняць таму я здолеў,
Што хату маці бачыў прад сабой.

Што праз жыццё праносіў, як святыню,
Спамін пра велічны, зіхотны кут...
Дзе бог сівенькі ціха мовіць: «Сыне...»
І зніме з сэрца болі ўсіх пакут.

І адвядзе рукою мудрай гора,
Каб у душы лятунак ажывіць...
А потым — без карання і дакору
На шлях наступны ціха блаславіць...

1984

* * *

— Хлеб-соль! — пераступаючы парог,
Спакон вякоў жадаў мой род суседу.
І нездарма — ці на абед, ці на бяседу —
Сусед адказваў:
— Просім за стол!..

Якое шчасце, што з матулі малаком
Перанялі мы незваротна звычку гэту.
І сэрцам
сёння і заўжды жадаем свету:
— Хлеб-соль!..

Якое шчасце, што вялікі і шматмоўны свет
Працягвае нам прывітальна, шчыра рукі!
І чуем мы, і дзеці нашы ўсе, і ўнукі:
— Просім за стол!..

1984

* * *

Наніжы мне сонечных праменняў
Каля возера за жытнім полем
На званочкі — і пастаў на стол мне —
Хай асвецяць роздумы мае.

Сабяры мне іскры свайго смеху
І з прыгоршчаў высып на дарогу —
На пясок гарачы, на каменні,—
Каб лягчэй у свет было ісці.

Колькі можаш,— кінь у маім сэрцы
Цёплай ласкі, слоў, нібы сузор'яў,—
Каб зусюль — і ў цемры, і ў навале —
Да цябе вярнуцца мог лягчэй...

1984

Малады лес

Калі паспеў ён гэтак гонка

Над родным шляхам шугануць?
Рады —
            бярозы ды сасонкі —
Ажно пад воблакі імкнуць.

Стаіш, захоплены, глядзіш:
Якая выш, якая выш!

Лес малады — і шэптаў поўны,
І звонаў сонечных мясцін.
І рэха
Голасам чароўным
То мару ўзбудзіць, то ўспамін.

То пазаве: ідзі, не стой,
Юнацкі скарб здабудзеш свой...

І вольна ў гэтым лесе дыхаць
Сунічным водарам густым.
І паблукаць, падумаць ціха
Пад мройным полагам лясным.

І лёгка ў светлым пачуцці
Удзячны спеў яму знайсці.

Адно шкада: высокі ростам,
Яшчэ ён слаба ўросся ў дол.
Віхура ўсходзіцца —
                        і проста
Упаў, бач, вывернуты ствол.

А там ляжаць другі і трэці...
Хоць плач — ну быццам нашы дзеці...

Глядзіш з тугой на невясёлы
Нягоды след на паласе

І хочаш крыкнуць,
                    каб наўкола
Цябе пачулі дрэвы ўсе:

— О стройныя, любой парой
Гартуйце свой прыгожы строй!

Шукайце дужасці ў зямліцы,
Бярыце сокі ў глыбіні.
Хоць як хай грозяць навальніцы,
А вы мацуйце карані,

А вы пускайце іх шырэй!
За дол трымайцеся шчырэй!

Глядзіце зырка ў сонца высі,
Шукайце ў небе цуд-красы.
Ды помніце: з зямлі ўзняліся
Усе магутныя лясы!

Мацней, надзейней, чым сама
Зямля,—
            нічога больш няма!..
1984

* * *

Чаму я забываюся,
Як білася ў роснай траве
Скрываўленая перапёлачка,
Калі яе разанулі касою?

Чаму я забываюся,
Як з трэскам гарэлі ля маіх ног
Галовы пшанічных снапоў
Пасля цяжкага ўдару снарада?

Чаму я забываюся,
Як прамарудзіў пайсці аднойчы
На голас слёзнай самоты,
Што з цемры
чакаў чыёйсь вернасці?

Чаму я ўсё помню,
Як не раз аж трымцеў,
Задаволены,
Калі мне казалі няпраўду
Пра маю непагрэшнасць?..

1984

* * *

Куды ты спяшаешся, пліска,
Патанцуй каля майго акна.
І сонца ж яшчэ не нізка,
І яшчэ на зямлі вясна.

Я знаю: нямала аблётаць
Табе трэба гэткіх, як я.
І ўсё ж
з маёю самотай
Пабудзь,
сінякрылка мая.

Пабудзь, пагутар са мною,
Бліжэй, як сястрычка, сядай.
Вясёлаю мовай лясною
Навіны дуброў перадай.

З маленства мне верыцца, пліска,
Што дзеці адной мы вясны,—

Адна нас гайдала калыска,
І лёс нам, і сонца — адны.

Пабудзь жа!
Тваім хай ён стане,
Дзень гэты мой, шчасны такі!..
На цёплы ўспамін аб спатканні
Клюнь хлебчыка — з братняй рукі...

1984

З народных матываў

Ранкам, на золку,
Дзе свецяцца сны,
Едзе мой любы
Дадому з вайны.

Едзе здалёк
На кані вараным.
Будзе нарэшце
Нам люба двоім.

Зноў сваю песню
Спяю яму я.
Чуеш, юнача?
Вось песня мая:

Едзе мой любы
На быстрым кані,
Ты яго, леце,
Нідзе не спыні.

Хай ён з чужыны
Даедзе хутчэй.

Скіне мне белую
Хустку з плячэй.

Быццам крыламі,
Яго абаўю.
Ласку хай любы
Пазнае маю...

Лета не слухае
Просьбы маёй...
Едзе юнача,
Ды толькі не мой...

Леце, а леце,
А дзе ж, скажы, мой?..
Твой за далёкай,
За сіняй гарой.

Пад каліною
Рачулка імжыць.
Твой даражэнькі
Там сны старажыць.

Смутак твой чуе
І прагне вітаць.
Толькі не можа
Насустрач устаць.

Толькі ўздыхае
Пад звон раўчука,—
Нават твая
Не падыме рука.

1984

Не здзіўляйся

Не здзіўляйся,
Калі
Ноччу хтось табе ў шыбу пастукае.
Не спяшайся святло патушыць,
За маўчаннем схавацца замкоў.
То самота мая
Да цябе зноў працягвае рукі.
Адкажы ёй спагадай,
Падары ёй хоць некалькі слоў.

Не здзіўляйся,
Калі
Нешта ўстане пяшчотнае, ціхае
Перад тварам тваім,
Перад самымі ўстане вачмі.
Гэта позірк мой шчыры,
Каб ніколі не знала ты ліха,
Як вартоўнік надзейны,
Прыйдзе,—
сэрцам яго ты прымі.

Не здзіўляйся,
Калі
Ты пачуеш, як раптам знянацку
Нечы подых гарачы
Апячэ твае вусны агнём.
Гэта радасць мая —
Зноў прыйшла табе ў шчасці прызнацца,
Што ёсць свет у мяне,
А ў тым свеце — ты з сонечным днём...

1984

* * *

Наш даўні дзень прыйшоў да нашых вокан
І стаў пад засень дрэў.

А ў гэты час ты мне сабрала кайстру —
Як свой апошні дар.

І я напружваў слых, але — ні-ні! —
ні слова
Не ўчуў я ад цябе.

І ў вочы я твае глядзеў, ды вочы
Былі глушэй агню.

І я пайшоў. І жалю ў маім сэрцы
Ні кроплі не было.

Бо я не мог паверыць, што за мною —
Не іншая, а ты...

Адно шкада было дзень даўні — дзень
кахання,
Што ў госці завітаў.

Бо ён глядзеў мне ўслед, не знаў:
за мной спяшацца
Ці тут мяне чакаць...

1984

Калі будзе шкадаванне

Калі будзе шкадаванне —
Дык пра сіняе світанне,
Што ўпусціў, не стрэў, не ўгледзеў,
Не збярог для сэрца недзе.

Калі будзе шкадаванне —
Дык пра сумнае пытанне,
Што ў вачах тваіх — у просінь —
Так маўчаць і засталося.

Калі будзе шкадаванне —
Дык пра след расяны ўранні,
Што і жальбаю нязмернай
Не прыпыніш, не павернеш...

1984

Надзея

Паэма

Я прачнуўся ў ноч.
Я не мог заснуць...
Нейчы голас гразіў мне здалёк...
— Можа, не мне?..—
Завошта?.. Завошта гразіць мне?.. Нашто?..
Не хацелася верыць...
— Табе!..—
Разбалелае засведчыла сэрца.—
Чуеш?! —
Вось ён!..—
Прыслухайся!..—
Голас пагрозны
Бэсціць народа твайго Перамогу...
Ганьбіць пралітую кроў
І пакуты людскія
І нават над помнікам жáльбы —
Брацкай магілай мільёнаў —
Шалее ў нянавісці...
А хіба ж не ты
Шчыра аддаў Ёй юнацтва сваё,
Дні маладыя у вогнішчы кідаў,
Кроўкай захліпваўся,
Браў на душу
Ліхалецці, цяжары нягод,
І нават з жыццём
Быў гатовы ахвярна расстацца,—
Толькі б у край твой і свет увесь цэлы
З радаснай той Перамогай
Навечна
Сонца і мірныя ліўні
прыйшлі на загоны,
Рунь у праменнях кусцілася,
Светла ўставалі сады,

Людзі сябрамі заходзілі
ў дом твой гасцінны,
І сыце было на стале...
Але чуеш?..—
Вось ён!..—
Прыслухайся!..—
Голас пагрозны
Кідае словы праклёнаў
на кожны твой крок,
Дзеткам і ўнукам тваім
Наклікае жахлівыя кары...
Завошта?.. Нашто?..
Сэрца пыталася,
Білася з болем,
Быццам набатны ўстрывожаны звон,
Гулка гайдала начную самоту...

Я падняўся.
Я выйшаў пад сінія зоры.
Трымцеў ужо золак.
Шамацелі пяшчотна
пад цёплай расою лісты.
Над краем плыла
неабсяжная, чуйная ціша.
І я спадзяваўся, я так спадзяваўся,
Што голас той сціхне,
Пакіне ў спакоі душу...
Але не...
Ён гучаў — і гразіў, і гразіў мне здалёк...
І сэрца гукала:— Ты чуеш?! Паслухай!
Паслухай!..
І тады мне згадаліся
ў выбухах чорных палі,
Над магіламі брацкімі
залпы гарачых стваловў.
І гаркотныя слёзы
матуляў, што лютае пекла прайшлі,
І салдацкія клятвы —
сурова, маўкліва, без слоў.

І тады зноў
жахлівыя, немыя крыкі пачуў,—
Са скляпенняў гестапаўскіх
стогнамі ўдарыла ў твар.
І тады зноў паўсталі
шляхі агнявыя ўваччу,
І над вёрстамі — вісельні...
вісельні... сотні ахвяр...

І тады...
І тады — сэрца ўпала,
нібыта ў якоесь прадонне,
І не стала чым дыхаць...
Сціскала ў грудзях...
І тады —
Я прасіў:
— Пацярпі, маё любае,
Не спыняйся,
Вось ранак ужо настае,
Хутка прыйдуць праменні,
Прынясуць табе цёплую ўсмешку вясны,
А за імі прымчыць Кацярынка,
І Дашута прыскочыць з пяшчотнаю песняй,
І Косцік на новым кляновым
прыедзе кані,
А за імі паважны наш Дзімка
сястрычку Настульку
Прывязе ў самаробнай каталачцы ў сад,
І тады — я ўжо знаю —
ты мужна асіліш свой боль,
І тады табе стане лягчэй,
Пацярпі ж, маё сэрца,
Не зважай на пагрозы,
Паглядзі — як ён ззяе, цудоўны наш свет!..
Узыходзіла сонца.
Так велічна, радасна, ясна
ўставала яно.
Афарбоўвала ў чыстае золата
даль пад ракой.

Адмыкала для радасці свет,
адчыняла з вітаннем акно,—
Для жывога ўсяго
мірны, сонечны
несла спакой.
Цёпла дыхалі дрэвы.
Па-ранняму,
Востра
Запахла ў лістоце раса.
На пялёстках, здаецца, звінелі
праменняў званы.
І насустрач чароўным, нястрымным
вясны галасам
Нехта нёс сваю радасць...
А то — ўжо спяшаліся
ў сад наш — яны!
Дзеці.
Вясёлкі мае.
Колькі шчасця ў вачах іх,
Колькі ласкі,
Пяшчоты
Да ўсёй навакольнай красы!
Хто ж ім кары жадае?
За што?
Хто ў іх ворагаў бачыць?
Хто ім шле
свае грозьбы здалёк?..
— Сястрычкі мае!
— Брацейкі!
Не стапчыце пялёсткаў,
Хай белаю будзе зямелька,
Чысцюткай хай будзе!..—
Я знаю:
То кліч падае
Кацярынка.
Гаспадынька.
Парадніца ў садзе.
І, хоць дзецям так хочацца
кінуцца ўроссып,

Зазірнуць найхутчэй
ва ўсе сада куткі,
Ды ўсё ж слухаюцца
Кацярынкі,
Асцярожна
ступаюць між дрэў...
І вядзе яна іх за сабой,
І ў жменькі гарачыя
Падбіраюць са сцежак
пялёсткі,
Рассыпаюць на градкі —
Хай белаю
будзе зямля!..
А тады — не ўтрымаліся —
Пырснулі смехам,
Штось вясёлае ўспомнілі,
Вакол хаты бягуць і гукаюць кагось,
А тады — каля кветак спыніліся,
Пчолак ранніх вітаюць,—
самі пчолкамі ўюцца ля іх;
А тады — чую —
звонка
Прыпыняе ўсіх голас Дашуты:
— Дзеці, дзеці, паслухайце:
А я песеньку новую склала! —
Чуйце! Чуйце хутчэй!..—
І яны абступаюць сястрычку,
Падахвочваюць шчыра...
Бо што-што,
А новыя песні і казкі
Цэлымі днямі
Тут слухаць гатовы штораз!..

Песня Дашуты

Татачка родненькі
Завязе мяне на каляровы луг.
А мамка пакажа,
Дзе расцвілі

Прыгажуткія кветкі.
І я спляту ім —
Татку і мамцы — па вяночку,
Бо яны ў мяне — самыя-самыя
Лепшыя ў свеце.

Татачка родненькі
Занясе мяне ў прамяністую ваду,
А мамка пад сонцам
Памые мне русыя коскі.
І я знайду ім
Чыстыя ў вадзе самацветы,
І будзе зіхацець для іх
Радасцю
Ўвесь паднябесны свет.

Татачка родненькі
Падыме мяне на дужых руках.
І я ўбачу ў вясёлых кветках
Светлую ў свеце дарогу.
І я пайду па ёй з таткам і мамкай
да шчасця,
І ўсе будуць рады
на цэлым свеце,
Што я вырасту добрай
І буду любіць усіх!..

Дашута пела.
А брызкачка-брызка
Настулька
Чмокала губкамі
І згаджалася весела:
«А-га, а-га...»
Косцік стаяў у захапленні
І гаварыў:
— Цудоўна!
Як усё прыгожа!..
А Дзімка ўключыў транзістар
І падбіраў у эфіры мелодыю

Пад Дашуціну песню...
І раптам
З прыёмніка
Грымнулі словы пагрозаў,—
На ўсіх нас, на нашу краіну
Нацэльвалі крылатую смерць...
— Мы — звышсамыя!..—
Крычалі здалёку.
— Мы — не спынімся!..—
Крычалі здалёку.
— О'кей! Пануй над усім, наша сіла!..—
Крычаў звар'яцела паяц...
Дзеці нічога не ведалі.
Яны бачылі толькі сонца і радасць.
Дзеці пляскалі ў ладкі
Дашуце.
Смяяліся...
А голас гразіў і гразіў...
А голас гразіў,—
І тады я яго пазнаў:
Гэта ж ён разбудзіў мяне
сёння ўначы...
Гэта ж ён прыгнятаў маё сэрца..
Захмарваў мне дзень...
Я пазнаў яго —
І тады, як не раз,
Мне ўявіліся
неба ракетныя высі,
І выццё паліцэйскіх сірэн,
і жахлівасць у гонцы дарог;
І забойцы наёмнага —
люты ашчэр уявіўся,
І ахвяраў адчай,
для якіх не заслона і бог...
І тады мне ўявіліся —
гром барабанаў вайны,
Ваяўнічасць парадаў,
заваёўнікаў маршы —
гіп-гоп! веры гуд! —

І вачэй генеральскіх
пагляд, як у ка̀та, шкляны,
І нявольнікаў слёзы
пад сцягам жуды і пакут...
Амерыка...
Ты ж помніш, сэрца,
Як стаялі мы ў сумным здзіўленні
Перад тою зямлёй...
Як нямелі
Перад шаленствам дзялкоў,
Што падбівалі ў камп'ютэрах
Працэнты з людской крыві.
Загадалі яны камп'ютэрам,
і тыя лічаць, лічаць:
Колькі ў скляпеннях бомбаў,
колькі ракет.
За якія хвіліны
можна знішчыць
Адзін на ўсё чалавецтва свет.
Загадалі камп'ютэрам,
і тыя вядуць падлікі:
Колькі людзей выжыве,
а колькі — не,
Што стане з сям'ёй
чалавечай вялікай
У бязлітаснай, атамнай,
лютай вайне.
Хто панаваць будзе
над уцалелымі,
Хто стане бязмоўным,
вечным рабом,—
Усё падлічваюць
Дзялкі вайны...
Але ты ж помніш, сэрца,
Там і гэта
Мы бачылі:
Як цалавалі маці сваіх немаўлят;
Як карміла
З лыжачкі

Бабуля ўнучку маленькую
І дзьмухала ёй на кудзеркі
І пяшчотна ўсміхалася ёй;
Як прасіў хлопчык
У нью-йоркскім парку,
Каб вавёрачка
Села на яго руку,
І бацька памагаў яму:
Цокаў вавёрачцы,
Як робім гэта і мы...
Помніш, сэрца,
Як ты мне падказвала словы,
І я звяртаўся да той зямлі:
О Амерыка,
І ў цябе ж ёсць прага радасці
І жаданне яе захаваць.
І ў цябе ж ёсць свет маленства,
Смех і песні ў чарадзе.
Звонкі мяч. І перагонкі.
І караблік на вадзе.
І ў цябе ж ёсць дзівы-казкі:
Дорыць скарбы чарадзей.
Летуценні, думы-мроі —
Аб святле на кожны дзень.
І ў цябе ж ёсць расставанні.
Смутак сэрцаў і спалох.
Тэлеграмы. І паштоўкі.
З дальніх сцежак і дарог.
Вунь праводзіць маці сына,
Вунь ступае пакрысе.
Ціха журыцца старая,
Як матулі ў свеце ўсе.
Вунь дзяўчына сарамліва
Пасылае хлопцу знак.
І, як многія на свеце,
Чырванее ўслед юнак.
Вунь капрызіць шустры бэбі,
Ручаняткай кліча...
— Мэм...

І ў цябе ж —
прамень натхнення
Ёсць для песень і паэм!..

Дык няўжо ж, няўжо, Амерыка,
Я паверу калі-небудзь, што ты
Можаш дапусціць,
Каб усё гэта знікла?
Няўжо ў цябе іншая Надзея —
Не на жыццё,
А на смерць?
Няўжо я паверу,
Што сваім катам і дзялкам вайны
Ты дазволіш
Страляць у маіх дзяцей,
Якія любяць свет у сонечнай радасці —
Гэтак жа, як і твае?!

Так,— ты помніш, сэрца,—
Мы гаварылі з табою тады —
У вочы самой Амерыцы;
Дык няўжо ж мы адмовімся
ад сваіх слоў, ад сваёй веры,
Пачуўшы адтуль крыкі пагроз?!.

У задуме, у роздуме
Я стаяў з устрывожаным сэрцам,
А за гэты час
Дзімка падабраў мелодыю,
І дзеці з усяе вуліцы
Стоўпіліся каля Кацярынкі
І спявалі песеньку пра мамку —
Мамачку-мамульку:

Сонейка праменістае,
Узнімайся весела!
Пра мамульку-мамачку
Слухай нашу песеньку!

Мамачку-мамульку
Род-ну-ю!
Мамку-дарагульку
Доб-ру-ю!

І сонца слухала іх
І шчыравала на ўсю моц,
Ажно людзі здзіўляліся:
Як зіхаціць зямля!

І людзі ўсміхаліся адзін аднаму,
І людзі віталіся, як лепшыя сябры,
І людзі неслі ў вачах святло дабрыні,—
Столькі дабрыні — што аж на цэлы свет!..

І тады мне паўсталі —
шляхі векапомнай вясны,
Дзень святой Перамогі:
як бурліў акіян наш людскі!
Як, адчуўшы, што стухла
ненажэрнае пекла вайны,
Людзі славілі шчасце —
жыццём даражыць праз вякі.

І тады мне паўсталі —
ад усмешак, ад радасных слоў
Светлыня; і абдымкі, і музыка,
песні без меж,—
Перамога!.. Ўвесь свет дарагі
нараджаўся, ўзнімаўся наноў,
Каб адно панавалі ў жыцці
толькі кельма, сяўня і лямеш!..

Адкуль жа прыйшло,
Адкуль узялося
Столькі светлых пачуццяў,
Столькі ўсмешак і песень,
Столькі радаснай веры,

Жадання ствараць і тварыць —
Пасля чорных такіх ліхалеццяў,
Пасля згубнай такой вайны?!

— Сонца! — я пытаў.—
Адкажы, ты ж таксама
пазнала
На сабе
Праз стагоддзі
навалы ліхія,
І цябе ж неаднойчы
Хацелі
Заслонамі войнаў,
Бясконцых разрываў і выбухаў,
Цемраю хмарнай і чорнай
Адпрэчыць навекі ад свету,
Ад людзей з іхняй прагай жыцця,
Дзе ты сілу бярэш сваю, Сонца?..
Ці не баішся, што зараз
Загубяць дзялкі і цябе?!.

Сонца заместа адказу
Узнімался ярка вышэй і вышэй,
Залівала святлом
Усё болей і болей прастораў,
Цалавала і кожны зялёны лісток,
І былінку,
і кволенькі парастак,
І бухматую кветку,
і з мядовым узяткам пчалу,
І дзяцей, у іх шчасці,—
І ў гэтым буянні красы і святла
Я пачуў мне адказ...

Няхай сабе шалеюць
У марах лютых
Дзялкі вайны.
Няхай сабе шлюць хоць якія пагрозы.
Няхай падбіваюць рахункі

Іхнія камп'ютэры...
А сонца ўстае кожны дзень
Урачыста, велічна і пераможна
І з любасцю абнімае зямлю!
І падымаюцца пад праменнямі
новыя цікаўныя лісточкі,
Ідзе ў трубку,
зеляніцца пёрамі рунь,
Варушацца карані ў глебе,
мацуюць завязь сады,
Трымціць жаваранак у небе сінім
І перапёлка прабуе голас —
ці чыста звініць?..

І, вітаючы вялікую любасць сонца,
Нясуць людзі ў будучыню
Вялікую сваю Надзею,
І, пакуль яны пад аховай і любасцю
Народнай маёй Перамогі,
Ніхто не спыніць людскога жыцця!..

1985

З франтавога блакнота

1. Са сцягам волі

Чужыя мне далі,
Прысады і гоні.
Чужыя мне рэкі,
Лугі, абалоні.

Чужыя мне — неба,
Дарогі і сцежкі.
Чужыя — лятункі,
Трывогі-няўцешкі.

І боль, і клапоты,
І вочы з тугою —
Усё не маё тут,
Усё мне чужое!..

Чаму ж я для іх
Перайшоў свае межы?..
Лугі Наднямоння,
Лясы Белавежы?..

Чаму для чужога
Сябе не шкадую,
Хоць знаю — магчыма,
За іх і памру я?..

Таму, што я воін
На свеце адзіны —
Сын маці пяшчотнай,
Савецкай Радзімы.

Таму, што суровай
Пароіі баявою —
Сцяг волі ірдзее
Над светам са мною.

2. Я вярнуўся з вайны

Я вярнуўся з вайны.
Што ж ты брата не стрэла, Марыся?
Маці слёзы глытае:
— Сынок, не журыся...
Ціха... Ціша і боль...
Я пайду — ля магілы прысяду.
За ракою ляжаць у варонках
Дубенскія ляды.
Ніцма ўпалі на луг,
як салдаты, дубы векавыя.
Толькі яблыні-дзічкі
ўздыхаюць над імі жывыя.
З іх зрываюць вятры,
бы тужлівыя ўсмешкі, пялёсткі
І нясуць над знявечаным полем
да нашае вёскі.
І ляцяць тыя ўсмешкі,
ляцяць, шалясцяць над табою...
Снег вясны... Помніш, мы
разышліся таксама вясною.
Вось і той талісман,
што на шчасце ты мне падарыла.
Вось і сам я. А ты...
Груд зямелькі шыпшынаю ўкрыла.
Ціха... Дзічкі ўздыхаюць —
з жальбою гукаюць на ўзлессі:
— Марыся... Марыся...
— Вярніся...
— Прыйдзі.
Адгукніся хоць песняй!..

1944

Ці быў у Леніна...

Заўсёды, як з Масквы дамоў вяртаюся,—
Ці сонца на вясну, ці на зіму,—
І маці, і суседзі ўсе пытаюцца:
— Ці быў у Леніна? Ці кланяўся яму?..

Я з радасцю вітаюся з сябрынаю,
Сядаю ў шчыры круг, як і раней.
І слухаюць сардэчна землякі мае
Расказ пра родны Крэмль, пра Маўзалей.

Гараць людскія позіркі натхнёныя
І бачаць у лятунках праз абшар,
Як па ступеньках крочу я да Леніна,
Як горача гляджу ў ягоны твар.

Хачу ярчэй запомніць рысу кожную,
Заўсёды ўсхваляваны перад ім,—
Ці радасны, ці нечым устрывожаны —
З ім раюся —
як з самым дарагім.

Мо сто разоў тут быў,
а ўсё па-новаму
Я чую ў сэрцы гордай праўды кліч.
І новай думай — сонечнай, вясноваю —
Праводзіць мяне ў новы шлях Ільіч.

Мо сто разоў, пяшчотай сэрца поўнячы,
Пра Леніна вяду я шчыры сказ.
А людзі ўсё адно — сядзяць да поўначы
І слухаюць —
нібыта ў першы раз.

Сядзяць памаладзелыя і радыя,
Гамоняць, з круга доўга не ўстаюць.
Пакуль з Масквы, з Крамлёўскіх веж,
па радыё
Куранты ў свет «дабранач» не праб'юць.

Тады, свае канчаючы адведзіны,
Ад шчырасці, што ў дружбе здабылі,
«Дабранач, браце!..» —
кажуць і суседзі мне,
І гэта — як «будзь шчасна» ўсёй зямлі.

Усёй, усёй — і з роднымі прасторамі,
І з тымі, што далёка, не відаць...
Якую так любіў Ільіч
пад зорамі
Насустрач ранку яснаму вітаць.

Яна і ў кветках дзён, і з завірухамі,
Яна ў агні і ў ззянні кумача...
Заўжды і ўсюды ў свеце чуйна слухае,
Як б'ецца ў сэрцах сэрца Ільіча...

1983

Анкета паэта

Ці бачыў, ці стрэў ты, паэце,
сёлетні крыгалом?
Ці слухаў
пчалы на дасвецці
звонкі ўзлёт над вуллём?
Ці вёў праз агністую лотаць
каня —
з быстры напаіць?
Ці бачыў, як вучацца лётаць
крыжанкі — аж крылле звініць?

Ці чуў ты, ці слухаў, паэце,
ранняй вясны «ку-ку»?
Ці кланяўся ў спелым леце
жытняму каласку?
Ці мераў напружлівым крокам
жніўнай пары шляхі?
Ці дыхаў духмянаю спёкай,
глытаючы водар сухі?

Ці зведаў ты радасць, паэце,
руплівага будаўніка?
Ці блаславіў, ці прывеціў
у вокнах успых аганька?
Ці ўстаў хоць аднойчы ля горнаў,
дзе варыцца гулкая сталь?
Ці рваўся хоць думкай да зораў,
свідруючы неба крышталь?

Ці плыў ты хоць раз, паэце,
на хвалях вандроўных вятроў?
Ці здолеў прыдбаць у свеце
новых сабе сяброў?
Ці склаў у гарачым натхненні
песню для іх і пра іх?
Ці сталі твае захапленні
іхнімі хоць бы на міг?..

Сумеўся, маўчыш ты, паэце,
на твары хмурынка відаць.
У позірку згадка не свеціць,
штось цяжка табе прыгадаць...
Жывую паэта анкету
няўпэўнена ў рукі бярэш...
Дык з чым жа ты, браце мой,
свету
Свой верш, адкажы мне, пашлеш?..

1983

Няма радасці найлепей...

Няма радасці найлепей,
Чым, адольваючы змогу,
Быць з людзямі ў тыя хвілі,
Калі ўдаль кладуць дарогу.
Расступаюцца гушчары,
Адступаюць багны, цені.
І бяры ўвесь свет — у волі,
У блакіце, у праменні!..

Няма радасці найлепей,—
Гэткай зычыш толькі брату! —
Чым быць там, на той сядзібе,
Дзе будуюць людзі хату.
Устаўляюць вокны, дзверы,
Лямпы вешаюць да столі.
І бяры — святло і ўтульнасць,
І жыві ў праменнай долі!..

Няма радасці найлепей,—
Можа, роўна толькі дзіву,—
Як чысцюткім, звонкім зернем
Засяваць у полі ніву.
Прыгравае шчыра сонца,
І ўжо, бач, і рунь дыміцца.
І ўжо — чуеш — пахне хлебам
Маці родная — зямліца!..

Няма радасці найлепей,—
Хоць і высніць бы хацелі,—
Як сядзець за тым застоллем,
Дзе гуляецца вяселле.
Дзе гуллівая бяседа,
Добрай славай велічанне.
Дзе і песенныя вусны,
І пяшчотнае каханне.

Дзе заўсёды добра знаюць:
Пойдуць годы, пойдуць дзеці,
А то знача, што ніколі
Не спыніць жыцця на свеце.
Будзе радасць, будуць людзі,
Іхняй велічы не скрасці.
І заўсёды ў свеце будзе
Прага сонечная шчасця!..

1983

Фрагмент

Усё далей, усё далей
Гадоў былых шляхі вячыстыя.
І сумна ўспомніць той ялей,
Што ліў камусь
праз слёзы чыстыя...

Ах, маладосць, ах, маладосць,
Якой ты ўсё ж была адданаю!
Табої круціў часамі хтось,
А ты ў адказ
плаціла славаю.

А ты кідала сэрца сцяг —
Жывую кроў —
да статуй бронзавых,
На смерць выходзячы ў палях
І ў цішыні гаёў бярозавых.

Ну, што ж, было... Грэх тым усім
Сябе ўпікаць часінай сённяшняй...
Ну, што ж, быў час, і сам быў з ім...
Але з тых даўніх лет і зім
Нясу, як скарб,
прамень я сонечны...

Ах, мой прамень, ах, мой прамень
Прамень прачыстасці і святасці!
А ці ў палац, а ці ў курэнь —
Ісці з ім — нібы ў светлы сад ісці.

Прамень вясны, жыцця прамень —
У шлях народа вера мужная...
З ім самы горны, смутны дзень
Не быў ніколі мне засмужаны.

З ім я праходзіў праз агонь,
Нікім нідзе не пераможаны.
І з ім
        вучыўся справай кожнаю
Служыць Радзіме дарагой...

Прамень вясны, душы прамень —
Свайму народу вернасць ясная.
Ніхто нідзе не кіне цень
На мой прамень —
                жыццём нязгасны ён!..

Усё далей, усё далей
Гадоў былых шляхі вячыстыя.
Даўно раздаў я свой ялей,
Сабе пакінуў слёзы чыстыя.

Ды ўсё ідзе са мной, ідзе
Прамень мой —
                самы ў свеце сонечны,
Радзімы любай кожны дзень
Сабою велічна баронячы...

1983

Садоўнік

«Ліст ападзе, а вочка прыжывецца,
І прыйдзе зноў вясна ў вясёлы свет.
І вочка
Клічу сонца адгукнецца —
Падорыць на прышчэпе першацвет.

Клапотнік май
на першацвет ружовы
Прышле сваю шчыроўніцу — пчалу.
Тады сардэчным позіркам і словам
Скажы зямельцы плодлівай хвалу.

Ты вер, —
зямелька чуе, што і з ёю
Гавораць словам ласкі, —
і заўжды
Таму яна і поўна дабрынёю,
Таму ў садах і шчодрыя плады...»

Прыйшла вясна,
і вешчае збылося:
Глыбінны сок спазнаў сваю пару...
Настаўніку ж майму не давялося
Убачыць новай квецені зару.

Устаў пад ім —
над вечным пералогам —
Пясчаны з ціхім крыжыкам грудок...
Ды не сумуй ты, польная дарога,
Што шоргату не ўчуеш яго ног.

Глядзі, вунь цуд вясны:
не ў адзіночку,
А разам з усім садам маладым
Цвіце, праменіць яраснае вочка,
У любасці прышчэпленае ім.

6 Зак. 1553

Праз тое вочка сад глядзіць шчасліва
На свет, што перад ім аж зіхаціць.
І верыць: сам садоўнік рупатлівы
Пад той ружовай яблыняй стаіць...

1983

Спяшаю ў Вязынку

Спяшаю ў Вязынку...
Не паказаць сябе
Пад медзі звон,— маўляў, які Купалаў я...
Не, не! Звон медзі сціх...
Ужо вянкі апалыя
Дарожны вецер стомлена скубе...

Спяшаю ў Вязынку —
нясу душы паклон
І думы чыстыя з прызнаннямі сыноўнімі.
Спынюся ў цішыні, чаканнем перапоўнены:
Ці ўбачу Песняра? — а можа, прыйдзе ён...

А можа, прыйдзе ён, і мо пабыць са мной
Ён знойдзе час,
каб паблукаць сцяжынкамі,
Дзе пахне мурагамі і дажынкамі,
Даспелым кменам і парой грыбной.

Як многа трэба мне яму сказаць!
Як трэба мне параіцца пра многае!
Якой здаўна жыве душа трывогаю...
Якія перад ёй шляхі ляжаць...

Як навучыцца мудрасці святой —
Змагчы ўсе кволасці,
што сэрца свет наведваюць...

Спяшаю ў Вязынку —
ён, дарагі Песняр мой, ведае...
Не пашкадуе мне ён
дабрыні сваёй...

Не пашкадуе позірку, ў якім
І дух магутны, і спагада месцяцца.
Падкажа — як пад сонцам і пад месяцам
Жыць для людзей, як быць патрэбным ім.

Падслухаць сэрцаў гулкае біццё...
Паверыць у сваё прызванне светлае...
Песняру дарагі,
святое, запаветнае
Ў цябе вучуся
аддаваць вякам
жыццё!..

Спяшаю ў Вязынку...

1983

* * *

Камусьці здавалася,
Што калі ён не будзе глядзець
у бок усходу,
Дык сонца не ўзыдзе,
Не асветліць свету,
І зямля зальецца слёзамі
І папросіць літасці...
А сонца ўзышло
І ўсё радаснае аддало зямлі,
І зямля ў сваёй шчодрай светласці
Нават і не глянула
На прыкрага пыхліўца.

Камусьці здавалася,
Што калі ён заткне вушы
і адвернецца ад жыцця,
Дык на свеце сціхнуць усе гукі,
Змоўкнуць песні
І людзі не стануць
Гукаць адзін аднаго.
А жыццё не спынілася —
Спяваюць птушкі,
Гучыць музыка,
І людзі імкнуцца
ў дружную, згодную сям'ю.
І весела гучыць іх мова,
Яднаючы шчырыя сэрцы.

Камусьці здавалася,
Што калі ён назаве
ўсіх на свеце недарослымі,
Дык людзі паглядзяць у яго бок
І скажуць: — Які ён вялікі
І наймудры над намі!..
А людзі паслухалі
Яго заклінанні
І сказалі:
— Гляньце,
Гэта ж так прышчыцца,
Так пнецца,
А які быў нікчэмны,
Такі і застаўся!..

1983

* * *

Не, я не хачу пісаць
апошняга пісьма...
Страшней яно,
чым прагучаць
апошнім вершам...
Заўсёды да цябе прыйду
са словам першым.
А ў першым слове —
колькі ласкі —
ведаеш сама.

Каханая,
Як нельга ў дзень вясновы
салаўю
Перавязаць, каб не спяваў ён,
песеннае горла,
Так нельга любасць да цябе
трывожную маю
Спыніць ці зменшыць
без таго,
каб сэрца не памёрла.

Я знаю: гэта можа стацца —
назаўжды
Ты адсячэш мінулае
няўмольнай,
сцюжнай рыскай...
І ўсё ж, хоць і балеснаю,
а самай блізкай
І самай дарагой
мне будзеш і тады...

Я і тады
па тваім следзе
рэха год знайду,
Бяскопца буду верыць
хуткаму твайму вяртанню.

Няхай хоць і самоту перайду,
няхай хоць і бяду,
Але не здраджу
аднаму на ўсё жыццё
каханню...

Не, я не напішу
апошняга пісьма...
Каханая,
як не плывуць назад
ад мора рэкі,
Так мне не павярнуць святло душы —
яно навекі,
Яму дарогі без цябе
нідзе няма.

Дзень набірае зноўку
вышыню.
Няўхільна, неадступна
прыбывае промняў.
І веру я,
зноў веру у вясну —
Яе ўсім сэрцам бачу
самай векапомнай!

Я веру —
толькі ўскіне прамяні
Світальнай песні
жаваранак стрункі,—
Не зможаш ты стрымаць
пра наш наступны дзень лятункі,
Не зможаш не гукнуць
далёкіх вёсен дні!..

1983

Дарогі Амерыкі

Дарогі Амерыкі — чысты бетон — пад струну.
Лініі, лініі, лініі —
кінься, стрымай хоць адну.
Лініі, роўныя лініі —
не павярнуць, не звярнуць,
Лініі, змрочныя лініі —
нібы ў глухую сцяну.
Лініі, жорсткія лініі —
нібы ў хаўтурную стынь,
Лініі, страшныя лініі —
думкі аб волі пакінь!..
Колькі я думаў, як ехаў
тут, сярод гэтых пуцін,
Дзе ты, дружбак чалавек мой,
дзе ты тут ёсць хоць адзін?
Хоць бы разок з табой стрэцца,
стаць-пастаяць пры ляску,
Хоць бы сказаць табе слова,
шчыра пацiснуць руку.
Сэрцам з табой парадніцца,
сонечны ўбачыць пагляд,
Хоць бы... Ды лініі гоняць —
дзеляць, сякуць далягляд.
Коцяць, і коцяць, і коцяць
шыны —
аж посвіст ад шын...
Колькі вас, колькі —
халодных,
шэрых, бяздушных машын?
Толькі цыгары ў акенцы,
сінеча жыл за рулём,
Толькі пыхлівыя позы
ды падбародкі з валлём,
Толькі насуплены позірк —
не іскране, не міргне:
Тут упадзі і разбіся —
нават ніхто не зірне...

Лініі сціснулі сэрца,
лініі б'юць па ваччу.
— Шофер, спыніся, спыніся!..
Больш не магу, не хачу!..
Шофер, пастой, паміраю...—
Але машына імчыць.
— Шофер, гані, не спыняйся! —
нехта з дарогі крычыць.
Лініі, лініі, лініі —
толькі ты іх прыкмячай...
Лініі... Дзікая гонка...
Дзікі, бясконцы адчай...

1970

Салаўі над Сажом

Не разумею,
што стала з гэтай зямлёй!..
Тыя ж самыя
лугі з водарам,
І тыя ж самыя
сосны стройныя,
І тая дзявочасць
белых бяроз...
А нечага
ўсё ж не пазнаць...
Нешта дзіўнае сёння над ёй,
Нешта на душу
нападзе такое,
Чаго і матчынай песняй не зняць...

Ступіш на сцежку,
Дзе з сябрамі
ваду з крынічанькі браў —
Як паміж працай калісьці

Пускалі коней
        на кароткі папас,—
А тут замест ціхай «А ў полі...» —
Сярод кветак і траў —
Ці свой, ці чужы, заморскі,
        гучыць аглушальны джаз.

І па кутках медунічных,
І на сцяжыне лясной —
Што вы за бурныя рытмы,
Што за мелодыі вы?
Дзе вас знайшлі
        і як парадні́лі
        з маёй старaной?
І як ён зміры́ўся з вамі,
        краю спакой веснавы?!.

Толькі салаўі
Не здрадзілі аранжыроўкам старым:
Як калісьці,
Пяюць
        на стары, на адвечны лад.
Ні ўзмацняльнікаў,
Ні мікрафонаў
        не трэба ім,
Ні нават электронныя буры
Не могуць спыніць
        іх рулад.

— Як я табой даражу, вясна! —
Заліваецца голасна ў лазняках
        адзін.
— Няма ў свеце за цябе прыгожшай! —
Гучыць прызнанне другога
        ў лісці палян.
— Ты чыя, вясна? Чыя ты?
Мая ты, вясна! Мая! —
Пытае і адказвае трэці
        праз колькі хвілін...

Ну, няйначай —
бясконцай любасці
песенны акіян!..

Стаю над Сажом
і аж дрыжу: о мае салаўі!
Далёкага майго юнацтва
руплівыя песняры!
Што са мною было б,
каб не вы,
каб не гэтыя вашы гаі,
Каб не гэтыя родныя,
апетыя вамі бары!

Чым гаіў бы
аглушаную сваю душу,
Панявечаную громам
незнаёмых, няродных ладоў?..
О салаўі, салаўі! —
не магу стрымацца, прашу...
Як малітвай малюся...—
Вы ж не моўкніце
ў засені наскіх садоў!

Вы ж,— прашу,— ні на міг не сціхайце,
вызвоньвайце кроплі святла,
У расцяробах, на гацях,
на ўзлессях, у лазняках,
Вы спявайце, спявайце,
каб вечная радасць жыла,
Каб ніколі ні ў кога
лятунак вясны не зачах.

Вы спявайце,
каб белай бяростаю ззялі гаі,
А нашчадкі мае
не цураліся песень сваіх...
Стаю і слухаю...
Пяюць!.. Пяюць салаўі!..

І ніякія прыблудныя рытмы
не адольваюць іх!..

Пяюць, пяюць салаўі...
Зіхатліва струменіцца Сож.
Вее водар з лугоў.
П'юць прасторы
вясновай лагоды пітво.
І здаецца — гаворыць мне край:
— Ты сябе не трывож,
Чуеш, як яны шчыра пяюць! —
Значыць, шчырым і вечным
будзе любай зямлі хараство!..

І здаецца:
зноў стала душа
і зырчэй і нібы маладзей,
Як на крыллях ляціць,—
салаўіныя лічыць сады...
Вырываю якуюсь
балючую стрэмку з грудзей...
Выпіваю якойсьці
гаючай глыбіннай вады...

1982

Роздумы

* * *

Расхадзіўся апаўночы
Між хмурын вятрун-вятрыска,
Папасоўваў іх па небе
Ды ў адзін сабраў куток.
І гайдаецца над лесам,
Як зялёная калыска,
У вышынях васільковых
Цёплы месяца сярпок.

Колькі радасці іскрыстай,
Шчодрай светласці навокал,
Колькі шчасця прад табою
Ў гэтым свеце залатым!
А чаму так прагне сэрца
Апынуцца там, высока,
У зялёнай той калысцы —
У сярпочку цёплым тым?

Знаеш, лепш, чым тут, не будзе
Анідзе,—
нат не прысніцца...
Знаеш, лёс твой паяднаны
Толькі з роднаю зямлёй...
А чаму душа імкнецца
У нязнанасць таямніцы,
Усё ўвысь, удаль імкнецца,
Усё нешта трэба ёй?..

* * *

Ад Праметэя,
Ад першай успышкі агнёвай,
Праз нягоды і буры,
Праз бясконцых стагоддзяў сутонь,
Прабіваўся наказ —
Спаконвечнае ўладнае слова:
— Сейце, людзі, агонь,
Сейце мужнае праўды агонь!

Ад Праметэя,
Ад першай за праўду пакуты,
Людзі ў бурах суровых
Гартаваліся праўды агнём.
Не спыніла нішто іх:
Ні навалы, ні здзекі, ні путы,
І таму жы жывём,
Вось на гэтай зямлі і жывём.

Край мой любы,
Нашчадак зямлі Праметэя,
Дай жа сілы і мне —
Без прыстання, заўжды, да канца —
Сеяць праўды агонь,
Спаконвечную праўдзіць надзею,
Што агонь той нязгасны,
Які ўзыдзе
ад праўды сяўца...

* * *

Сягоння ўранку
заспявалі горны,
Чырванагальштучны збіраюць збор...
О мой азёрны

Дзень жыцця мой непаўторны,
У смолках бераг
І ў суніцах смольны бор! —

Праз цэлы век —
у цішыню, ў спакой імкнуўся,
А тут — жадання сэрца не таю:
Спявайце, горны,
хоць і ўсе вы, горны Беларусі,
Будзіце заспакоенасць маю.

Бярыце ўсё: утульнасць, слодыч цішы...
Адно пакіну для жыцця свайго:
Каб — між юнацтва анідзе не лішні —
Заўжды патрэбным чуўся для яго...

* * *

Трэба радасцю аддзячыць
Смутку і журбе.
Трэба шмат што растлумачыць
Самому сабе.

Трэба жыць —
не плыць па плыні,
І гарэць — не тлець.
Трэба ў самыя глыбіні
Сэрца паглядзець.

Што там ёсць,
што ў ім для свету
Вынес —
дзень за днём?
Можа, трэба штось дашчэнту
Выпаліць агнём?

Можа, трэба спахапіцца,
Пакуль ёсць зара?..
Пакуль дрэмле бліскавіца,
Дзе прысуд: пара...

* * *

Пяшчота жаночага сэрца
Прыйшла да суровага воіна.
І, каб умацаваць яго літасць,
Узвілася галубкай над ім.

Пяшчота жаночага сэрца
Прыйшла да суровага воіна.
І, каб падтрымаць яго мужнасць,
Удыхнула яму мару ў душу.

Пяшчота жаночага сэрца
Прыйшла да суровага воіна.
І, каб ён стаў пераможцам,
Напаіла яго соллю слязы...

* * *

Не патрэбна мне багацце векавое,
А дайце толькі мудрасць вякоў.
Не патрэбна аніякая слава,
А дайце толькі любасць жаночую.

Ад багацця
аніхто яшчэ не быў шчаслівы.
Ад мудрасці
яшчэ ніхто не зведаў слёз.

Не спыняла жальбы-гора
найвышэйшая слава.
І толькі любасць вернасці
ратавала ад любой бяды.

Любасць ціхая. Як радасны прамень зары.
А няхай і як віхура —
бурная, бунтоўная.
Усё роўна —
толькі ёй, прашу, душа, напоўніся...
Толькі любасці прашу тваёй —
чакаю, веру ёй...

* * *

Я б мог чаборам стаць на ўзгорках,
Паўз сцежак смолкамі мог стаць,
А хоць і піжмай, самай горкай,—
Абы цябе не пакідаць.

Я б мог дажджынкай падаць вясняй,
У небе жоравам трубіць,
Ці хоць бы слоўцам зліцца з песняй,—
Абы з табою ўсюды быць.

Я б мог навечна стаць заранкай,
Каб твой будзіць світальны сон,—
Абы магла сказаць ты ўранку:
— То ён прыходзіў, зноў быў ён...

* * *

Самы нялёгкі для мяне той дзень,
Калі мне ніколькі не бывае сумна...
Тады я баюся,
што забуду цану радасці
І перастану яе шукаць і любіць...
Самыя трывожныя для мяне
хвіліны,
Калі я пачынаю адчуваць,
што ўсім задаволены,
І асабліва — самім сабой...
Тады я не ведаю,
куды падзець рукі,
Што рабіць з сэрцам і думамі,
Як іх суцешыць...
Куды хутчэй кінуцца, што зрабіць,
Каб доўга не заставацца ў такой часовасці,
Каб менш было сораму,
Калі ачнуся,
Калі зноў стану сапраўдным,
сабой самім...

* * *

Хто, браце, вінават, калі не пазнаюць
Цябе сягоння нават даўнія твае суседзі...
Хто вінават, што доўга так блукаў
па свеце недзе,—
Ажно забыў, як птушкі
пад страхою роднай гнёзды ўюць...

Хто, браце, вінават, што смагу наталіць
Табе ў дарозе нечым
на зямлі такой знаёмай...

7 Зак. 1553

Хто вінават, што, апынуўшыся
нарэшце дома,
Не можаш прыгадаць
юнацтва сцежкі,
адрасы рачулак і крыніц.

Глядзі ж пільней,
вунь матухна твая, глядзі,
Стаіць пахіленая,
як вярба сівая, над дарогай.
Прасі яе, каб суд судзіла
праведна і строга,
Да ног яе падбітай птушкай упадзі.

Прасі за ўсё,
чым боль прыносіў, даравадь...
А толькі не прасі таго,
што час ніколі не вяртае...
Ёсць раны сэрца...
Іх не загоіць і вада святая...
Ты іх пабачыш сам...
Як будзеш кроў нашчадкам аддаваць...

* * *

Хай сабе абпаленая сонцам зямля,—
Зямля адыдзе і зноў акрыецца зелянінай;
Хай сабе залітыя залевамі поймы,—
Вада спадзе,
і зноў падымуцца ў травах лугі;
Хай сабе галодныя дні неўраджаю,—
Настане новае лета,
і ніва дасць новыя каласы;
Хай сабе самая чорная скруха,—
Скруха рассеецца,
і вернецца святло радасці;

Хай сабе самы пякельны боль,
Усё, усё хай сабе самае страшнае,
што ведама чалавеку,—
Толькі не той няўмольны,
жудасны гром над галовамі,
Не той віхар, не тая спякота,
Пасля якіх — што будзе? —
ніхто не ведае...

* * *

О не! Не загіне планета!
Смерць не будзе ўладарыць на ёй!
Паглядзіце, як бабка сівая
Вымуроўвае печку сабе.

Хоць трасуцца старэчыя рукі,
Бач, як з глінаю месіць пясок.
Бач, як цешацца руппыя вочы,
Хоць і цемраць іх пот і сляза.

— Ну-тка ж, дзеткі,— загадвае ўнукам,—
Дайце корчык, падліце вады!..—
І лажацца раўнютка цагліны
Згодна, ладна, нібы напаказ.

Людзі крочаць, здзіўляюцца людзі,
Прыпыняюцца, доўга глядзяць...
А навошта ёй гэткая печка? —
Папытаюцца, перш чым ісці...

Толькі ўнукі і праўнукі моўчкі
Падсабляюць бабульцы сваёй...
Бо даўно ўжо вядома ім:
печку
Вымуроўвае бабка для іх...

* * *

Сонца і Песня
        спаткаліся ў небе пад вечар.
— Няўжо ты не чула? — спыталася Сонца.—
                                        Няўжо не чула?
Забілі яшчэ аднаго чалавека.
        А ты весялішся — як быццам
З жалеза глухога або з камянёў
                                        тваё сэрца...

Песня сумелася.
        Але адказала без боязі Сонцу:
— Ты, Сонца, высока —
        Усё ты павінна і бачыць,
                                        і ведаць.
Чаму ж ты не знаеш, што сёння
        на свет чалавек нарадзіўся?
Чаму ты не знаеш, што зараз
        лячу я адтуль
        і ўсім слаўлю нараджання радасць?..

Сонца хацела разгневацца.
        Але ўспомніла, што яно —
                                        Сонца
І павінна быць справядлівым і шчодрым
        да ўсіх і ўсяго на свеце.
І абагрэла Песню нараджання
        і правяло яе ўдаль прамянямі.
І Песня стала яшчэ больш радаснай
        і яшчэ больш звонкай.

А ўнізе каля забітага
        узнімалася песня другая,
Жалобная і халодная.
        І было ад яе горка ўсім.
Нават і Сонца пачувала сябе няўтульна.
        Як ні старалася,
        а не магло яе абагрэць.

І людзі, хоць і шкадавалі брата свайго,
а хто-ніхто і плакаў над ім,
І хоць усім было крыўдна,
ніхто не крывіў душой,—
Ды ўсе цягнуліся
да цёплай, радаснай песні.
Да той, што апявала
шчасце чалавечага нараджэння...

* * *

Будзем помніць дыханне тужлівае,
Васільковыя вочы самотныя,
Трапятлівыя ласкі гарачыя,
Несуцешлівы голас разгневаны.

Будзем помніць куткі запаветныя,
Сярод бору спатканні вячэрнія,
На світанках сцяжынкі жытнёвыя,
У расстанні ўспаміны трывожныя.

Будзем помніць хвіліны вясельныя,
Перамовы гармоніка з бубнамі,
Крыкі «горка» і позіркі чыстыя —
І дрыготкія вусны салодкія.

Будзем помніць...
Усё — і адзінае,
І заўсёды — бясконцае, вечнае...
З акіяна жыццёвае радасці —
У душы зіхатлівыя кропелькі...

* * *

Хацеў бы я да дзён астатніх
Палёгкі лёсу не чакаць,
А знацца з прагай нерастратнай —
Шукаць, знаходзіць, зноў шукаць.

Хацеў бы, каб жыццё давала
Не ў млявых мроях тупікі,
А хай і з бурай, і з навалай,
Але дарогі — бальшакі.

Хацеў бы стрэць сваё сутонне
Не пад малітву «не грашы»,
А як і ўчора, і сягоння —
З гарачай гордасцю душы.

* * *

Адшчыравалі вясёлыя ластаўкі,
Згаслі ўзвівы
далёкіх зарніц.
Пад гронкамі полымнымі
арабіна
Песняй-сказам
пра лета звініць.

Заспакоена,
як заўжды ад шчодрасці,
Кружаць пчолы
над поўным вуллём.
І вавёрка
ніжа падасінавікі
На сучкі
над сваім жыллём.

Ціха ў свеце,
а рэха коціцца...
Што за рэха
ды ў светлай цішы?..
Паслухаеш —
а гэта ж водгулле
Нейкай стоенай песні ў душы.

Нешта нараджаецца
ў душы
светла-зорнае.
І хоць і не абудзіцца ўраз,
А не спыняецца,
а пад сонечнымі прасторамі
Бласлаўляе —
на добры час...

1983

Старая груша

Якія сны, бывае, часам сняцца!
Усю зіму,—
пад пошум сібернай слаты,—
Я сніў, што мне прыносіць пошта
(і тых сноў было не дачакацца!)
Ад грушы ад старой тужлівыя лісты.

То на карынцы,
то лістку злінялым, пералётным
Пісала груша
пра адзін свой непазбыўны боль заўжды:
Пра свой нялёгкі,
Пра маркотны
Лёс гаротны —
Пра старасці журботныя гады.

«Мой дружа!
Ты, відаць, зусім-зусім забыў памалу
Старую грушу па-над роднаю мяжой.
Якую так калісь любіў,
Якая на руках сваіх
цябе калісь люляла...
А я цяпер адна стаю пад сцюжнаю імжой...

А я ж цяпер нядужа...
Мой ты дружа, так нядужа...
А мне ж цяпер так сняцца
дні былой пары...
Каб ведаў ты,
як цяжка,
калі ўсцяж лютуе сцюжа,
Калі мне ў грудзі б'юць паўночныя вятры.

Каб ведаў,
як баліць маім старым галінам,
Пасечаным
і бурамі, і градам, і свінцом вайны.
Здаецца часам мне за век адна хвіліна.
Адна хвіліна, калі паліць сівер ледзяны.

Такой хвілінай, дружа,
хоць бы позірк, хоць бы слова.
Стаіш, дрыжыш, чакаеш —
нехта ж прыйдзе, цеплынёй дыхне...
Ды ўсё дарма... нікога...
І зіма мяце сурова...
І вось і ты таксама і не ўспомніш
пра мяне...»

Ах, груша...
Колькі раз я прачынаўся ў ноч глухую.
Цвяліў дакорамі шчымлівую душу.
І горача шаптаў у цемру:
— Вер мне, сум твой чую!
Ды толькі што табе я, любай, адпішу?

Што адпішу, калі і сам я —
быццам дуб пахілы,
Пабіты цяжка немалым сваім жыццём.
І сам гукаю ў смутку
час юнацтва мілы
З такім далёкім светлым пачуццём.

І сам не раз, павер, хацеў пісаць з журбою
Тым маладосці дням,
дзе столькі ззяла мар! —
Калі душой заўжды сам зацвітаў з табою
І жыў адной вясной,
адной вясной без роспачы і хмар.

Я знаю, любая,
тых дзён для нас ніхто не верне...

Але ўспамін пра іх
не загасіць нічым...
І ўвесь я, ўвесь з табой,
і я прыйду, павер мне,
Няхай,
калі ўжо боль,
дык будзе нам дваім!..

...Зіма сышла ў нябыт
апошняй хмарай нізкай
Зашчыравала ўладна сонца над зямлёй.
І вось я зноў стаю
перад далёкіх дзён калыскай
Ля сцен замшэлых,
над бацькоўскай сходжанай мяжой.

Стаю зусім збянтэжаны:
як быццам
Усё мне тут знаёмае, да рысачкі адной,
А не магу паверыць, не дзівіцца:
Няўжо яна,
мая старая груша, прада мной?!

Няўжо яна — вось гэты вадаспад цвіцення?..
Вось гэты пчолаў бой —
слодкі ў кветках гуд?..
А груша — уся бялюткая,
нястомная ў натхненні —
Цвіла, цвіла...
Ажно свяціўся мой бацькоўскі кут!

Цвіла — і велічнасцю павявала строгай
Ад белай яе, чыстай пекнаты...
О груша! — я ёй кланяўся, шчаслівы,
і, шчаслівы, зразумець не мог я,
Чаму ж яна,
чаму журботныя
пісала мне лісты?..

«Чаму? Скажы мне, любая...—
пытаўся я нясмела.—
Адкуль быў сум твой?»
А яна — маіх як і не чула слоў —
Усё яснела, пчолаў гуслямі звінела,
І новыя суквецці прамянелі
замест тых, што падалі далоў.

І хараство яе, краса яе ўладарна
Ішлі ў зачараваны шчасцем новы дзень...
І я пакінуў грушу —
дарагой зямлі бясхмарнай,
Лагодзе сонца, песням, радасці людзей.

І я дамоў вярнуўся,
светлы, мрояў поўны...
А хутка —
непазбыўна паміж сноў —
Ізноў мне сніўся сон і сумны, і чароўны:
Што груша мая ліст прыслала зноў.

«Ах, дружа добры,
ты даруй,— яна пісала,—
Што прад табой бязмоўнаю тады была.
Ты ж бачыў, дружа,
як мне часу не хапала,
Як мала было часу мне, калі цвіла.

Цяпер даў шчодра завязь цвет маёвы.
Аж звоніць плодны сок — з глыбінь імкне.
І я спяшаю да цябе...
Вось тое слова
Што ў сонцы вёснаў выспела ўва мне.

Дык ведай жа, мой дружа:
колькі болю,
Які б цяжар ні слалі нам гады,
А трэба, каб да скону дзён
ніколі
Не пагасаў дух прагі малады.

Хоць і з пакутай горкае насланне
Гняце цябе —
штораз цяжэе днець,—
А трэба да апошняга дыхання,
Усё перамагаючы квітнець.

Вось так праз век, і буду так да скону
Прымаць глыбіняў сокі для лісця,
Для квецені над кронаю зялёнай —
Дзеля бясконцай плоднасці жыцця.

І ты —
калі бяда, магчыма, крыкнуць змусіць
Ад роспачы —
ўсё роўна прэч гані адчай!..
Квітнець, як прыйдзе час, нанова пачынай...
І ў той цяжкой,
мо самай слёзнай скрусе,
Прашу цябе:
мяне, старой, не забывай!..»

1980

* * *

Нашы вусны прывыклі да песень калісь.
А сягоння... Замкнула іх думак туга...
Усё мне здаецца,
слаўная мая дзяўчынка,
Што я не спраўдзіў тваіх надзей...

Пасярэбраны косы, паблеклы пагляд...
О няўжо гэта тая вяснянка зямлі,
У якой
для сябе
я знайшоў
цэлы свет...

Колькі ж бураў прайшло,
прагуло над планетай,
Калі ты стала
кволай, сівенькай такой!..

Падыходжу.
Сядаю побач.
Ведаю — не прагоніш,
Бо і думаць мы можам
толькі калі сядзім удваіх.
Бо калі усміхаемся
самі сабе ў думках,
Трэба, каб нехта заўважыў —
ці ты, ці я...

1983

* * *

І ўсё ж няма шчаслівейшай долі
Чым жыць, яшчэ раз — жыць.
Глядзі,
вунь кружыць птах над полем —
Так будзе й век кружыць.

Расце трава, струменяць промні,
Імкне сцяблінка з цьмы.
Хіба ж не шчасце, што ў нястоме
Між іх заўжды і мы?

Што жаль, што боль,
куда клапотаў,
Гадоў трывожны след? —
Ёсць мы, ёсць радасць,
мёд ёсць сотам,
Ёсць свет — наш добры свет.

Давай жа ўстанем,
зладзім крокі...
Адкінем смутку ком...
І пойдзем...
І ўздыхнем з палёгкай,
Як жнеі над снапком...

1984

* * *

Раптам хмаркі,
Што роспачна беглі па небе
І пырскалі сумнымі
Кроплямі дажджу,
Палагоднелі і павесялелі,
Афарбаваліся золатам
Ранішніх прамянёў
І, быццам абкрыленыя,
Выраўняліся над галавою.

Белы сад
Адкінуў слёзную заслону імжы
І зазвінеў
Ружовымі струнамі цішыні;
А з узлесся вавёрка
Выбегла на дарогу
І зацокала радасна: «Я тут, я тут!..»
Нават дрозд,
Якога я ўжо даўно не бачыў,
З'явіўся,
Сеў на вяршыню яблыні
І заліўся дзівоснай ранішняй песняй...

Я азірнулася здзіўлена:
Што сталася ў свеце?..

А гэта ты
Падышла нячутна
І спынілася побач...

1984

Над возерам

Замоўкла люстраная роўнядзь
азёрнае далечыні.
Душу неўтаймоўную поўняць
пачуцці начной цішыні.
Душа непазбыўныя мары
імкнецца лагодай абняць...
А чайкі...
А чайкі чамусьці не спяць...

А чайкі, як быццам ім мала
было вольнай волі на дні,
Ныраюць ля ціхіх прычалаў
у сум цішыні з вышыні.
Крычаць, бы гукаюць камусьці:
— Нам цяжка палёт свой
суняць...
Ах, чайкі...
Чаго яны, чайкі, не спяць?

Чаго яны просяць, чаго ім
ад цемрадзі трэба начной?
Ці, можа, сваім неспакоем
карціць падзяліцца са мной?
Ці мо без людзей ім няўтульна,
надзеяў без іх не стае?..
А можа, зусім то не чайкі?
А можа, трывогі мае?..

Ляцяць — то ўсё ўдалеч, то кружаць
у бляску люстранай красы.
То — раптам па нечым затужаць,
то ў радасці іх галасы.
То — нібы якая ўрачыстасць
над возерам іх узвіне...
Ах, чайкі!
Ці знаеце, чайкі,
Што падарылі вы мне?!

Стаю над вадою азёрнай,
гляджу ў яе зорны прасцяг
І чую ў душы непаўторны
лятунак на вольных крылах.
Імкліва крыляе лятунак
у цішу, што край абняла...
Ах, чайкі...
Ад сэрца вам дзякую, чайкі,
За шчасце начнога святла!..

1984

Пачатак зімы

Па-грознаму з самых азоў,
Нібы з-за сямі пячатак,
Дыхнула агнём маразоў —
І вось і зімы пачатак.

Як свеціцца сад! На зары
Яшчэ з неастылымі снамі
Гайдаюць яго снегіры
Чырвонымі ў снезе званамі.

Хоць сонца яшчэ не ўстае,
Яшчэ затрымалася недзе,

А ліст неапалы пяе
Пра дзень,
што ўжо ў золаце едзе.

Ляцяць з-пад падковаў камы
Парошы,—
спеў вызваніў полаз:
— Я еду! Вам радасць зімы
Вязу я! — Чуваць яго голас.

Усё ёсць у бурнай у той
У радасці — казкі і спевы,
І сны пад лядовай бранёй,
І сцюжы — аж крышацца дрэвы.

Не моўкне ў ёй прага —
пазнаць
Свет цэлы — а што там чакае?
Ісці, захапляцца, шукаць —
Імпэт ні на міг не змаўкае!..

І слухаюць поле і сад,
І бор, і азёрныя тоні,
Як гулка ляцяць
між прысад
Дня зімняга
ў золаце коні.

І слухаю сэрцам і я
Той лёт па дарозе іскрыстай.
Імкні ж туды, песня мая.
Дзень новы вітай урачыста!

Няма адступленняў, няма,
Хай снег свае віхры ўзвівае!
О добрая казка — зіма,
О радасць мая снегавая!

1984

Фельетон пра фельетон

Напісаў аднойчы слон
Фельетон.

Фельетон быў — пугай пуга.
Прысвячаўся ж фельетон
Тым, хто п'е за ўсю акругу
Самагонку...
        Ох і слон!
        Даў п'янчугам дыхту ён!

Як ён біў іх, як пясочыў,
Распякаў ды ганьбаваў!
Сыпаў смела праўду ў вочы —
Так ім, так! — разгон даваў.
        Лес дзівіўся: ну ж і ну!
        Вось дык слон! Хвала слану!..

Толькі...
Стой! Чаму ў трывозе
Сёння ў лесе жыхары?
Чый там п'яны пры дарозе
Крык?
Хто ломіцца ў бары?
        Гэта ж... слон...
        Гэта — слон?!
        Быць не можа, каб то ён

Так хістаўся, так гайдаўся,
А там — потарч, а там — шась...
Ой-вой-вой... Вось дык набраўся...
Слон?..
        І праўда ж...
                        Быццам гразь...
        Лес стагнаў: ох, ну ж і ну...
        Вось і вер, браткі, слану!..

1959

«Сам» і Іван

Меў я справу да «самога»...
Ды пачуў такі адказ:
— У самога
вас тут многа.
Сам прыняць не можа вас.
А зайдзіце ўніз да нама!..

Я зайшоў...
Ды нам таксама
Быў сабе не проста «нам»,
А як самы чынны «сам»,
Улюбёны ў чын і сан...

— Але ніжай ёсць Іван,—
Мне сказалі.— Да яго
Стукайцеся смела,
Дамагайцеся свайго,
Калі так прыспела.

Я пастукаў да Івана...
І дразу —
дзіва з дзіў! —
Той руплівa і старанна
Маю справу рассудзіў.

Рассудзіў, руку падаў:
— Будзь, браток, здаровы...
Калі здарыцца бяда,
Памагчы гатовы!..

Вось і ўсё... А колькі тлуму...
Я ішоў дамоў і думаў:
Дык наліха ж «сам» той здаўся
І той «нам» пусты, як збан...
Калі ўсё рабіць
Узяўся
І вязе за іх Іван?..

1959

На міжнародныя тэмы

Памфлеты

Груган і межы

Адзін груган,
драпежнік хцівы лесу,
Што звык жыць правілам:
хачу, дык і гражу,—
Штодня дзе-небудзь перасоўвае мяжу.
Ахвяру выбраўшы, дзярэ гарляк:
«Я тут кружу,
Тут скрозь абсяг
маіх жыццёвых інтарэсаў,
Таму — імчы адсюль,
пакуль твой род не спрах!..»
І кідае ахвяра родны кут...
Што ж, гоніць страх:
Каму ахвота апынуцца ў кіпцюрах?!
Апошнім часам
у разбойным шале
Знявечыў пліску ён каля яе гнязда,
Напаў бязлітасна на пеўчага дразда,
Асіраціў малінаўку —
без жалю
Скрывяніў яе дзетак і сясцёр,
А зараз — крывапівец-жывадзёр
Па-над галубкай крылле распасцёр...
Што будзе?..—
Край лясны ў трывозе сцяўся:
Няўжо ізноў удасца груганy
Злачынства?..
Але не...
Ажно ўсхадзілася зямля ўся,
Зямля, што бедаў вызнала цану,
Што ў бітвах, у пакутах
уздымала веліч века,

Устала ў вобразе асілка-чалавека,
Грыміць, б'е штормам
абурэння акіян...
І адступіў, хіснуўся ўбок
раз'ятраны груган...
Галубка радая,—
шле чалавеку песню славы,
Буркуе пра свабоду, пра вясну...
Зямля ж — уся на варце:
Хоць і спынены напад крывавы,
Не верыць яна хціўцу-гругану!
Не верыць! — і збірае ў шэрагі
змаганцаў мужных,
Каб адагнаць бяду
ад кожнай стараны...
Баліць, баліць зямлі,
пакуль яшчэ над светам кружаць,
Ахвяры выбіраючы, ліхія груганы...

1984

Шакал-місіянер

Адзін шакал,
каб лепш яму абдурваць барсукоў
І мець ад іх прыбытак адмысловы,
Звучыўся пець малітвы барсучынай мовай...
І так ужо ён кляўся, што забыў свой род,
Так напускаў туману ў вочы,
Прыкідваўся такім прыхільным,
хіжы патароча,
Што барсукі, хаця патыліцы і цёрлі,
Бо самі часам
квасам прабіваліся ледзь-ледзь,
А грошыкі таму місіянеру спраўна пёрлі...

— Паслухайце,— сказаў аднойчы
барсукам мядзведзь,—
Чаму вы так шчыруеце
прад гэтым валацугам,
Няўжо не бачыце, што ён —
хітрэц на ўсю акругу?!.
— Але ж ён так нам спачувае,
так усхваляе наскага ён бога,
Прыхільнік нашых звычаяў
і нашага парога...
— Эх-хе! —
са шкадаваннем уздыхнуў мядзведзь,—
Дык ён жа робіць так таму,
што выдзірае вашу шчэць!
Даеце многа вы яму,
а паспрабуйце — дайце мала...—
Праверылі...
І што ж?..
Увесь лясны народ валіў на дзіва валам:
Адразачку
шакал завыў шакалам!..

1984

Раз'юшаны слон

Адзін гвалтоўнік-слон,—
хоць стаў ужо стары,
І смерць прад ім з касой на падыходзе,—
Паўсюдна ўсімі
прагне верхаводзіць...
А каб яго баяліся лясныя жыхары,
Стараецца,
чым можа,
ім нашкодзіць...
Там — пастку нскаму тайком падстроіць,

Там — пашу ў лесе спляжыць, там — сціха
У гразь растопча бераг вадапою,
А там — не баючыся ні граха,
Ні сораму,—
З нянавісцю сляпою
Разыдзецца, ўсё нішча: ці страха,
Ці сцены для жылля — ўсё для яго труха...
Блакады, ультыматумы, дактрыны,
Эмбарга, санкцыі, пагрозны тон,—
Чым толькі ўсіх ні запалохваў ён,
Зласлівы і разбойны гэты слон,
І заўсягды —
        без дай якой прычыны...
Адна бяда ў слана:
        хоць хто-ніхто
        прад ім, як катам,
І хіліцца яшчэ ў спалоху вінавата,
Ды свет вялікі ўжо мацней яго.
Ідзе вялікі свет да светлага свайго
Лятунку,— не зважае ні на звады,
Ні на заявы з грозьбай, ні бравады
Гвалтоўныя,—
У будучыню свет ідзе, сваім жыццём жыве...
Таму так часта
                слон
                        раз'юшана раве...

1984

Кармушка

Адзін махляр,
Каб пра сябе пусціць як пра зычліўца сказ,
Рашыў
Зрабіць кармушку...
На паказ, вядома,
                        толькі на паказ...

Павесіў дошку на суку — высакавата,
Але навідаводку, каля самай хаты;
Пафарбаваў кармушку ў колер неба —
Хоць і маркі,
Але затое дастаткова яркі,
Каб заклікаць:
вось глянь, і ты, як я, падбай...
Павесіў,—
і гайда адсюль, гуд бай...

Прыйшла зіма... Снег паваліў
нястомна, густа,
У полі і ў лясах — усюды стала пуста,
Занесены сумётамі сцяжынкі,
Ні зернятка не знойдзеш, ні травінкі,
Сям'я жывёльная — і зблізку, і здаля
Імкне да чалавечага жылля,
Хоць з бояззю, з трывогаю, крадком,
Усё ж імкне пад чалавечы дом...
Ды сумна водзяць позіркам
і звер, і птушка —
Пустая сустракае іх кармушка...
Ні хлебца, ні сянінкі — ані трошкі...
Адно цярушыць снегам з яркай дошкі...

Затое ў лаўкача,
у махляра,
у бізнесмена —
Ёсць тэма для хвальбы,
для хітрасці нязменна:
Які, маўляў, ён бескарыслівы, які
Сардэчны,— ўсім дае з сваёй рукі,
Нікому не шкадуе, верце, верце,
Усіх ратуе ад бяды, ад смерці,
Ідзіце да яго, маўляў, усе ідзіце,
І душы, і давер яму нясіце!..
Хоць не аблашчыў ні звярка, ні птушку,
А лоўка скарыстаў махляр кармушку...

1984

Хаўруснікі

— Гэй, жонка, смаж яешню
ды хутчэй нясі на стол! —
Крычаў аднойчы
прайдзісвет адзін — асёл.—
Ды не мыляйся,
не пастаў, глядзі, аўса,
Бо ў госці я чакаю
аж заморскага ліса!..
А ты ж, вядома, знаеш,
ад каго залежаць нашы лёсы,—
Не самахоць сабе калісьці
мы яго абралі ў босы...

Вось госць прыбыў,
пачаставаўся чынна,
Пабыў там-сям,
агледзеў двор гасцінны,
Наставіўшы трубою
хвост лісіны,
Парады даў, як загадаў:
— Вось так і так рабіць павінны!..—
Ды і адбыў
у свой абшар айчынны...

Здавалася б, усё — зэр гут...
Ды вось пачуў асёл,
Што, хоць лісу яны
і пыкавалі, аж пацелі, стол,
Хаця і поўзалі прад ім ліслівa
пры спатканні-развітанні,
А ліс забыў адразу
пра ўсе тыя абяцанні,
Што ім даваў
за чаркай, за абедам...
І нават,
завітаўшы да іх блізкага суседа,

Не мог успомніць,
як завуць асла з асліцай,—
То зваў шакаламі,
то бугаём з цяліцай
І бэсціў, колькі мог,—
не пасаромеўся нізвання! —
За дрэннае нібыта
віншаванне-частаванне...

— Ах ты ж пыхлівы балабон,
заморскі хлус,
Ты між гнусоў —
найгоршы самы гнус!..
Ты любіш не сяброў адданых,
а падліз,
Пёс ты смярдзючы, а не ліс!..—
Крычаў асёл,
хоць сам падліза быў і блюдаліз...

Хоць сам быў прайдзісвет,
хоць разумеў, вядома,
Што на ліса заморскага налётваць
небяспечна нават дома,
Але стрымаць сябе не мог,—
у зяпе аж замлела,
Аж чэрава ад злосці засмылела,
А ён крычаў, пугаючы ваколле,
І капытамі біў у плот —
ажно трашчала колле...

Вось так закончыўся
заморскага ліса вяж —
Развеяўся хлуслівых слоў міраж
І ад любошчаў між хітругамі
застаўся след адзіны —
Як рэзанага —
несутрымны крык асліны.

А што далей?..

Пасляслоўе

Далей — пабачым... Што ў хлуслівым,
        у глумлівым будзе стане,—
у хеўры гэтай вераломнай,—
        хто яшчэ хітрэйшым стане,
Хто пыху, жорсткасць і злабу
        прымножыць,
Хто слабшага
        ў кішэнь сабе паложыць,
Хто ў некага — уладу вырве з рук,
А мо, дасць бог,
        ім будзе ўсім — каюк,—
Мо ўсіх іх — назаўжды! —
        драпежнікаў адпетых
Змяце гнеў праведны і велічны
                з планеты,
І ў свеце ўсюды запануюць —
                дружба, згода,
Святло, сумленне, праўда і свабода!..

1984

Змест

Алёна. *Паэма* 3

*** Ну што, муза... 19
Франтавыя рэкі 20
Шура Папова 23
Каму-небудзь... 26
Да песняра... 28
У цёплым гаі 29
Крынічка 30
Крыжныя плылі паўз беражочку 31
Ноч 32
У танцы 32
Чаканне 33
Травінка і краска 35
У гасцях у маці 36
Сябрам і ворагам 41
Бераг 42
Жанчыны 43
У палацо 43
*** Лятунак мой і ява... 45
*** Я і сёння б падняўся ў атаку... 47
Пісьмо ад сябра 48
Роднай зямлі 49
*** О колькі я за век свой непаўторны... 50
*** Хлеб-соль!.. 50
*** Наніжы мне сонечных праменняў... 51
Малады лес 52
*** Чаму я забываюся... 53

*** Куды ты спяшаешся, пліска... 54
З народных матываў 55
Не здзіўляйся 57
*** Наш даўні дзень прыйшоў... 58
Калі будзе шкадаванне 59

Надзея. *Паэма* 60

З франтавога блакнота

1. Са сцягам волі 73
2. Я вярнуўся з вайны 74

Ці быў у Леніна... 75
Анкета паэта 76
Няма радасці найлепей... 78
Фрагмент 79
Садоўнік 81
Спяшаю ў Вязынку 82
*** Камусьці здавалася... 83
*** Не, я не хачу пісаць... 85
Дарогі Амерыкі 87
Салаўі над Сажом 88

Роздумы

*** Расхадзіўся апаўночы... 92
*** Ад Праметэя... 93
*** Сягоння ўранку... 93
*** Трэба радасцю аддзячыць... 94
*** Пяшчота жаночага сэрца... 95
*** Не патрэбна мне багацце векавое... 95
*** Я б мог чаборам стаць па ўзгорках... 96
*** Самы нялёгкі для мяне той дзень... 97
*** Хто, браце, вінават, калі не пазнаюць... 97
*** Хай сабе абпаленая сонцам зямля... 98
*** О не! Не загіне планета... 99
*** Сонца і Песня... 100
*** Будзем помніць дыханне тужлівае... 101
*** Хацеў бы я да дзён астатніх... 102
*** Адшчыравалі вясёлыя ластаўкі... 102

Старая груша 104
*** Нашы вусны прывыклі да песень... 108
*** І ўсё ж няма шчаслівейшай долі... 109
*** Раптам хмаркі... 110
Над возерам 111
Пачатак зімы 112
Фельетон пра фельетон 114
«Сам» і Іван 115

На міжнародныя тэмы. *Памфлеты*

Груган і межы 116
Шакал-місіянер 117
Раз'юшаны слон 118
Кармушка 119
Хаўруснікі 121

Кірэенка К.

К43 Надзея: Вершы і паэмы.— Мн.: Маст. літ., 1985.— 126 с.

У пер.: 75 к.

Прыгажосць і веліч нашай сацыялістычнай Радзімы, багаты маральны воблік савецкага чалавека — асноўныя тэмы зборніка.

К $\frac{4702120200-150}{М303(05)-85}$ 62—85

ББК 84Бел7

Бел2

Константин Тихонович Киреенко

Надежда

Стихи и поэмы

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»
На белорусском языке

Рэдактар *Х. Д. Жычка*. Мастак *П. М. Драчоў*. Мастацкі рэдактар *А. М. Малышава*. Тэхнічны рэдактар *Г. П. Тарасевіч*. Карэктар *К. А. Крукоўская*.

ІБ № 2583

Здадзена ў набор 10.06.85. Падп. да друку 04.09.85. АТ 12300. Фармат 75×90¹/₃₂. Папера друк. № 1. Гарнітура звычайная новая. Высокі друк. Ум. друк. арк. 5,0. Ум. фарб.-адб. 5,16. Ул.-выд. арк. 5,49. Тыраж 3100 экз. Зак. 1553. Цана 75 к.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11. Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.